

“Avfallsförebyggande är en sån där svår sak”

- En intervjustudie i samarbete med projektet Översta steget kring skånska kommuners val av att arbeta avfallsförebyggande

“Waste prevention is one of those difficult things”

- An interview study in collaboration with the Översta steget project on Skåne municipalities choice to work with waste prevention

Linn Bendahl och Elin Karlsson

2017-05-29

Sammanfattning

Fördelarna med att förebygga avfall har visat sig vara många; besparingar i pengar och resurser, förbättrad arbetsmiljö etc. Trots det har utvecklingen gått trögt och få kommuner har prioriterat avfallstrappans översta steg. Under 2017 startades coachningsprojektet Översta steget för att få fler kommuner i Skåne att arbeta med förebyggande av avfall. Fokus ligger på kommunernas egna verksamheter. Inbjudan till projektet har gått ut till alla Skånes 33 kommuner men endast 4 har valt att delta. I studien har 13 kommuner intervjuats om deras beslut angående projektet samt om förebyggande av avfall i stort. Vi har identifierat tre huvudkategorier av hinder; kommunikativa hinder, organisatoriska hinder och hinder som rör vårt ekonomiska system. Förebyggande av avfall är på grund av att det är ett nytt arbetsområde inte lika konkret som återvinning och därmed svårkommunicerat. Det som har lockat kommuner att delta är de ekonomiska besparingar som kan göras samt att projektet erbjuder stöd i arbetet. Även förbättrad miljöprestanda lockar sekundärt. Vi anser att resultaten och fördelarna med att förebyggande av avfall måste spridas smart i olika typer av nätverk för att få igång samtalet kring förebyggande av avfall. På så sätt kan idéerna även konkretiseras och göras mer lättmottagliga för verksamheter och personal.

Nyckelord: Förebyggande av avfall, intervjustudie, ekonomisk tillväxt, cirkulär ekonomi, förändringsarbete i organisationer, kommuner.

Abstract

The advantages of preventing waste have proven to be many: savings in money and resources, improved work environment, etc. Despite this, development of waste prevention has been slow, and few municipalities have prioritized the top step of the waste management hierarchy. In 2017, the coaching project, Översta steget, was initiated to get more municipalities in Skåne to work on waste prevention. The project focus was on the municipalities' own activities. All of Skåne's 33 municipalities in Skåne were invited to join the project, but only 4 have chosen to participate. In the present study, 13 municipalities have been interviewed about their decisions regarding the project in general and waste prevention in particular. We have identified three main categories of obstacles; communicative barriers, organizational barriers and obstacles connected to our economic system. Prevention of waste is, because it is new area of work, not concrete enough and difficult mediated/experienced difficult. What has tempted the municipalities to participate in the project is the economic savings that can be made and that the project offers coaching. Improved environmental performance also is a secondly reason. We believe that the results and benefits of waste prevention must be spread smartly across different types of networks in order to initiate the call on prevention. This way it can also be more concrete and made more receptive to municipalities and their staff.

Keywords: Waste prevention, interview study, economic growth, circular economy, changes in organizations, municipalities.

Förord

Under vår utbildning på Miljövetarprogrammet – Människa, miljö, samhälle, på Malmö Högskola har vi blivit alltmer övertygade om att vi måste förändra vår livsstil och samhällsuppbyggnad för att kunna leva inom planets gränser. Vårt linjära ekonomiska system, som är uppbyggt på ständig tillväxt genom konsumtion, har skapat ett samhälle med högt resursutnyttjande och stora mängder avfall. Genom vårt examensarbete, där vi skrivit om förebyggande av avfall, har vi fått möjlighet att bidra, i liten skala, till att visa att det finns en annan väg att gå och dessutom vinster att göra. Att ett resurseffektivt samhälle är möjligt där vi låter planeten bestämma ramarna. Vi vill tacka Länsstyrelsen Skåne och Hållbar utveckling Skåne för att vi har fått samarbetat mer er i projektet Översta steget. Tack till alla som ställt upp på våra intervjuer - utan er hade det inte blivit något examensarbete! Vi vill också tacka alla er som läst, peppat, gett synpunkter och kommentarer till vårt arbete. Ett extra stort tack vill vi ge till Maria Larsson som gjort avfallsvärlden intressant och gett oss förståelsen att den handlar om så mycket mer än att bara ta om avfallet på rätt sätt.

Elin och Linn
Malmö, 16 maj, 2017

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	7
1.2 Syfte och frågeställning	9
1.3 Definition av förebyggande av avfall.....	9
2. Kunskapsläget.....	11
2.1 Historia	11
2.2 Förebyggande av avfall.....	11
2.3 Svårigheter	12
2.4 Projektet Översta steget	13
3. Teori	15
3.1 Kapitalism och dess relation till miljöförstöring.....	15
3.2 Ekologisk modernisering	16
3.3 Hållbar utveckling.....	17
3.4 Från linjärt till cirkulärt.....	18
3.5 Förändring på flera plan	19
3.6 Kotters 8 misstag i förändringsarbete	19
3.7 Hutners et al. modell.....	21
3.7.1 Motivation	21
3.7.2 Information	22
3.7.3 Intresse.....	23
4. Metod.....	24
4.1 Intervjustudie	24
4.2 Urval	24
4.3 Fördjupande intervjuer	25
4.4 Genomförande	26
5. Resultat	27
5.1 Fördjupande intervjuer	30
5.1.1 Linegården, Lund	30
5.1.2 Förvaltningen Kretslopp och vatten, Göteborg Stad.....	31
5.2 Studiens resultat i ljuset av Kotters teori och Hutners et al. modell.....	32
5.2.1 Kotter steg 1 - Not Establishing a Great Enough Sense of Urgency.....	32
5.2.2 Hutners et al. modell.....	33
5.2.3 Kotter steg 2 - Not Forming a Powerful Guiding Coalition	35
5.2.4 Kotter steg 3 - <i>Lacking a Vision</i>	36
5.2.5 Kotter steg 4 - Undercommunicating the Vision by a Factor of Ten	36
5.2.6 Respondenternas reflektion kring vad som behövs och kan göras	37

6. Diskussion.....	38
7. Slutsats	43
8. Referenslista.....	44

1. Inledning

Innan årsskiftet spreds ett klipp på sociala medier som handlade om att Sverige ”*is running out of rubbish*”. *The Independent* släppte klippet samt en artikel där de kallade Sveriges återvinning ”*revolutionary*” och påpekade att Sverige har så bra avfallsanläggningar att de (vi) idag köper in avfall från andra länder (Sheffield, 2016, 8 dec). I artikeln skrevs det att Sverige har en kultur där vi tar hand om miljön och att det är därför vi kommit så långt med vår avfallshantering. Visst är Sverige duktiga i jämförelse med många andra länder, men kan och bör vi svenskar verkligen kalla oss ”*revolutionary*”? För även om vi återvinner allt mer så fortsätter våra avfallsmängder att öka (Naturvårdsverket, 2016). Kan vi då säga att vi verkligen värnar om miljön?

Tidigare i vinter var vi, författarna till studien, på en föreläsning med Michael Braungart, en av visionärerna bakom filosofin *cradle to cradle*, där idén är att designa produkter så att inget restavfall uppstår (M. Braungart, personlig kommunikation, 11 jan, 2017). Han menar att Sverige och rika länder har utvecklat högteknologiska dyra system för att bromsa ner vår fart i fel riktning. Men vad spelar det för roll när vi fortfarande kör i fel riktning? M. Braungart (personlig kommunikation, 11 jan, 2017) sa ”vi vill inte bara vara lite mindre dåliga, vi vill ju vara bra”. Kanske är vårt återvinningssystem och den mängd avfall som går till återvinning i Sverige ”*revolutionary*” i jämförelse med andra länder, men vi har egentligen inte löst problemet, inte vid källan. Vi är fortfarande inte bra, bara mindre dåliga. Vi har inte arbetat förebyggande i den utsträckning vi borde.

I det program som Naturvårdsverket tagit fram för hur Sverige ska arbeta avfallsförebyggande finns en vision för hur Sverige bör se ut år 2050 (Naturvårdsverket, 2015). Vi lever då i ett cirkulärt ”kretsloppssamhälle” utan avfall där produkter designas resurseffektivt, fria från farliga ämnen, med lång hållbarhet och med syfte att kunna återanvändas och med möjlighet att reparera - dvs. receptet på att förebygga avfall (Naturvårdsverket, 2015). I mars 2017 presenterades betänkandet från den offentliga utredning om cirkulär ekonomi som gjorts på uppdrag av regeringen (SOU, 2017:22). I utredningen, som heter ”Från värdekedja till värdecykel”, presenteras vad cirkulär ekonomi innebär, vad det betyder för Sverige och hur vi ska styra för att nå dit. Huvuduppdraget har varit att ”analysera och föreslå styrmedel för att främja ökad nyttjandegrad och ökad återanvändning av produkter för att därmed förebygga uppkomsten av avfall.” (SOU, 2017:22, s. 15). Att förebygga avfall står högst upp i EU:s avfallshierarki (se Figur 1) och efterföljs av återanvändning, återvinning, energiåtervinning och

till sist deponi (The European Parliament and the Council of the European Union, 2008/98/EC; Persson & Persson, 2015).

Figur 1. EU:s avfallshierarki. (Tagen från KRSS, Kalmarsundregionen renhållare, u.å)

Enligt EU:s avfallsdirektiv 2008/98/EC måste alla medlemsländer ta steget högst upp i avfallshierarkin och därmed börja förebygga avfall genom att initiera ett avfallsförebyggande program (The European Parliament and the Council of the European Union, 2008/98/EC; Naturvårdsverket, 2015).

Avfall diskuteras traditionellt i slutet av en produkts eller ett materials livscykel. Förebyggande av avfall däremot kräver den diskussionen i andra änden, d.v.s. i början av cykeln, vilket kastar om förutsättningarna. Det innebär ett ifrågasättande av dagens *take-make-use-dispose*-samhälle, på svenska ofta kallat "slit och släng", och därmed vårt linjära ekonomiska system som bygger på tillväxt (SOU, 2017:22). Dagens *take-make-use-dispose*-mönster innebär utvinnande och utnyttjande av nya jungfruliga resurser, produktion av varor, användning av dem och, när de inte längre tjänar sitt syfte, blir dem avfall (Ellen MacArthur Foundation, 2013).

För att få svenska kommuner att lättare komma igång med arbetet har Avfall Sverige tagit fram en metod för hur verksamheter kan förebygga sitt avfall, vilken också har testats i ett antal lyckade pilotprojekt. Trots stor framgång i de olika pilotprojekten, såsom vinster i tid och pengar, minskad förbrukning av naturresurser och förbättrad arbetsmiljö, har det varit svårt att få fler verksamheter att haka på. För oss, författare till studien, känns det som något självklart att göra eftersom fördelarna är så många men trots det ser det inte ut så - vad beror det på? Länsstyrelsen Skåne och Hållbar utveckling Skåne (HUT Skåne) har, med start under 2017, startat projektet Översta steget där Avfall Sveriges metod kommer att läras ut (M. Larsson, personliga kommunikation, 9 mars, 2017). Syftet är att coacha och hjälpa fler kommuner på

traven med att minska sina avfallsmängder i kommunala verksamheter. En inbjudan till projektet har gått ut genom flertalet nätverk till alla 33 kommuner i Skåne men endast fyra kommuner tackade ja till att delta. Varför valde inte fler kommuner att delta? Och vad har gjort att de som tackat ja har tackat ja? Detta är frågor som både vi och projektets initierare undrar över. Studien görs därför i samarbete med Översta steget där vi kan få inblick i skånska kommuners syn på att förebygga avfall.

I studien har 13 skånska kommuner som fått inbjudan att delta i projektet Översta steget intervjuats om avfallsförebyggande arbete.

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med studien är att kartlägga vilka lockbeten och hinder som finns för att arbeta med förebyggande av avfall för att, i förlängningen, bidra med kunskap till hur hindren kan överbryggas. Vår frågeställning är: vilka faktorer kan förklara att kommuner väljer eller inte väljer att engagera sig i ett arbete för att förebygga avfall? För att besvara vår frågeställning kommer även nedanstående frågor att beröras:

A - Hur har beslutprocessen om att delta eller ej delta i projektet Översta steget gått till?

B - Vilka har varit med och tagit beslutet i kommunerna?

C - Har kommunen arbetat med förebyggande av avfall tidigare?

D - Hur upplever respondenterna att förebyggande av avfall uppfattas ute i kommunerna?

1.3 Definition av förebyggande av avfall

OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development, 2004) menar att förebyggande av avfall har tre komponenter:

- *Prevention of waste generation (strict avoidance)*
- *Minimising the use of dangerous substances; and*
- *Product reuse*

EU:s ursprungliga definition av förebyggande av avfall från avfallsdirektivet (2008/98/EC) som utkom fyra år efter OECD:s definition lyder:

“measures taken before a substance, material or product has become waste, that reduce: (a) the quantity of waste, including through the re-use of products or the extension of the life span of products; (b) the adverse impacts of the generated waste on the environment and human health; or (c) the content of harmful substances in materials and products.”

EU:s definition är den som svenska kommuner ska arbeta efter. I den nyligen presenterade utredningen om cirkulär ekonomi “Från värdekedja till värdecykel” (SOU, 2017:22) beskrivs förebyggande av avfall på svenska, utifrån EU:s definition, som följer:

- Minska mängden avfall
- Minska mängden skadliga ämnen i material och produkter
- Minska de negativa effekterna av avfall

I uppsatsen kommer vi utgå från den svenska översättningen samt Göteborg Stads tolkning av definition och hur de valt att konkretisera den - se Figur 2. (Göteborgs Stad, u.å). Förebyggande av avfall angriper problematiken redan vid källan och är något som måste tänkas på redan vid inköp, upphandling och logistisk planering. Det skiljer sig från återvinning genom att det istället ska reduceras vid källan alternativt återanvändas så att livslängden på produkten/materialet förlängs. I förebyggande av avfall ingår också att minska avfallets farlighet/minska mängden skadliga ämnen.

Figur 2. Göteborg Stads konkretisering av var avfallsförebyggande arbete kan implementeras. (Tagen från Göteborg Stads infoblad: Skrota skräpet, u.å)

2. Kunskapsläget

De senaste hundra åren har jordens befolkning ökat fyrfaldigt medan användningen av material och energi har ökat tiofaldigt (Lehmann, 2011). Vårt sätt att utnyttja naturresurser är problematiskt då det skapar stora mängder avfall som ska hanteras samtidigt som många resurser idag är bristvaror (Rockström & Klum, 2015, s.101–111). Medvetenheten kring de miljöproblem som ökande avfallsmängder skapar, är fortfarande begränsad (Lehmann, 2011). Om alla skulle konsumera som européer gör idag skulle vi behöva tre jordklot (WRAP, u.å) och fyra komma två om alla skulle leva som svenskar (WWF, 2017).

2.1 Historia

Synen på avfall har i århundraden varit att det är något vi måste gömma, begrava samt att avfall är en börda för industrier och samhällen (Lehmann, 2011). Dock har den ökade medvetenheten om den globala uppvärmningen och det ökade uttaget av resurser lett till att avfall istället kan ses som en värdefull resurs som kräver rätt insamling, separering, hantering etc. Men vad den ena ser som en resurs kan en annan fortfarande se som avfall (Zaman & Lehmann, 2011).

Förebyggande av avfall har sina rötter i de tidiga miljöaktivisternas kritik mot förekomsten av kemikalier i naturen, en kritik mot en tro på oändlig ekonomisk- och materiell tillväxt, i ekofilosofin och ekologisk ekonomi (Corvellec & Hultman, 2012). Det kan även kopplas samman med samhällskritik, så som kritik mot överflödssamhället, ekonomiska projekt som använder stora mängder resurser, löften om att tekniken ska lösa problemen och oron över klimatförändringar. Förebyggande av avfall är inget nytt begrepp, men det är nytt som fokus och arbetssätt (M. Larsson, personligkommunikation, 9 mars, 2017). Istället för att ta hand om avfallet som redan uppstått ska vi se till att avfallet inte uppstår från första början (Corvellec & Hultman, 2012).

2.2 Förebyggande av avfall

Forskning visar att avfallsförebyggande arbete har många fördelar; att vi bättre hushållar med naturresurser och ekonomiska resurser samt minskar de negativa effekter som vår konsumtion har på miljön (Hutner, Thorenz & Tuma, 2017). Trots lovord från forskare har implementeringen av att förebygga avfall gått långsamt och trögt hittills. Hutner et al. (2017) menar att ett hinder för avfallsförebyggande åtgärder är att de är dyra i ett första skede och ekonomiskt lönsamma först i ett längre perspektiv, vilket kan vara en anledning till att det fortfarande satsas mer på annan avfallshantering såsom återvinning. Ett annat problemområde är den förvirring som finns kring begreppet *förebyggande av avfall* - hur det ska definieras, avgränsas och skiljas från återvinning (Corvellec, 2016; Hutner et al., 2017).

I ett avfallsförebyggande arbete är det själva avfallet som är huvudfokus, inte vilken teknik som bäst tar hand om det (Corvellec & Hultman, 2012). På EU:s agenda är idag förebyggande av avfall en viktig fråga för att få till stånd en mer hållbar avfallspolitik än vad vi har idag (Corvellec, 2016). Corvellec (2016) har kunnat visa att i Sverige, under de senaste 10 åren, har de flesta insatserna för avfallsförebyggande arbete varit småskaliga och främst handlat om att öka medvetenheten, förbättra materialeffektiviteten samt förespråka en mer hållbar konsumtion ut mot medborgare. Åtgärder har i de allra flesta fall inneburit uppmuntran till förändringar istället för förbud eller högre beskattning av material etc. Arbete med att förebygga avfall är dessutom oftare individuella initiativ än sådana som är nationellt eller internationellt pådrivna. För Sverige är det en stor skillnad från hur avfallshanteringen har sett ut de senaste femtio åren (Corvellec, 2016).

Avfallsförebyggande arbete kan, och bör, ske inom alla stadier av en produkts liv: design, utvinning av material, distribution, konsumtion och slutligen i avfallsarbetet (Corvellec, 2016; Hutner et al., 2017). Avfallsförebyggande arbete kan ses som en mångsidig social förändringsprocess där individen/verksamheten får ett nytt sätt att se på material och avfall genom nya prioriteringar för produktion, konsumtion och avfallshandling (Corvellec, 2016).

2.3 Svårigheter

En svårighet med förebyggande av avfall är att det kan definieras på många olika sätt och kan skilja sig åt mellan länder. Till exempel räknas kompostering som förebyggande avfallsarbete i Frankrike men inte i Sverige (Corvellec, 2016). Förebyggande av avfall har också en tendens att blandas ihop med återvinning vilket ofta förvirrar både beslutsfattare och konsumenter (Corvellec, 2016; Gentil et al., 2011; Bartl, 2014). Därför finns det många som definierar förebyggande av avfall som att se till att avfallet inte hamnar på deponi (Hutner et al., 2017). Missuppfattningen gör att många tror att det ”räcker” med att återvinna en produkt för att ha agerat avfallsförebyggande men återvinning har ett eget steg i avfallshierarkin. Återanvändning brukar dock räknas som en förebyggande åtgärd, om produkten återanvänds i sitt tilltänkta syfte, då det innebär en förlängning av produktens livslängd (Corvellec, 2016; Bonelli, Bosio, Cavallo, Gianolio & Marengo, 2016). Tanken är att det förebyggande arbetet ska genomsyra produktens hela livscykel och inte bara i dess *end-of-life phase*. Det enklaste avfallet att ha att göra med är det som inte uppstått (Göteborg Stad, u.å).

Kostnader, vår nuvarande livsstil och våra konsumtionsvanor samt bristande kunskap och medvetenhet är några av svårigheterna som finns för implementeringen av det avfallsförebyggande arbetet (Hutner et al., 2017). Ibland kan även ett välfungerande avfallshandlings-

system, utifrån dagens mått mätt, vara ett hinder för att jobba avfallsförebyggande (Hutner et al., 2017). Ett exempel i Sverige skulle kunna vara den energiåtervinning som bygger på att vi förbränner sopor för att försörja hushåll med värme. Karl Johan Bonnedahl (2012, s. 246) poängterar att trots att sådana system erbjuder en lösning på avfallsproblemet blir den endast kortsiktig då det kan bromsa miljömässigt bättre alternativ. Ett annat problem, menar Corvellec (2016), är när åtgärder för förebyggande likställs med att reducera konsumtion – då initiativen genast upplevs som ”radikala”. Bartl (2014) menar att det finns en konflikt gällande att arbeta avfallsförebyggande som inte finns för exempelvis återvinning. Återvinning kräver inte att vi förändrar vårt sätt att konsumera utan antyder att vi kan fortsätta som vi gör idag. Även Hutner et al. (2017) påpekar att åtgärder för att förebygga avfall ofta hamnar i konflikt med andra intressen. Respondenter från deras undersökning menar att förebyggande av avfall inte känns som något som önskas eller påskyndas av varken industrin eller samhället i stort. För att driva på arbetet med förebyggande av avfall anses offentlig sektor vara viktig med tanke på deras lagstiftande möjligheter samt deras stora inflytande på marknaden (Hutner et al., 2017). Använder den offentliga sektorn sitt marknadsinflytande på rätt sätt kan de vara en stark aktör för att uppmuntra till ett mer hållbart beteende genom hela varukedjan.

2.4 Projektet Översta steget

Maria Larsson (personlig kommunikation, 9 mars, 2017), projektledare för Översta steget, har god inblick i avfallsbranschen och har varit med och tagit fram Avfall Sveriges metod för att förebygga avfall - den metod som också används i projektet. Översta steget sträcker sig över 2017–2018. De skånska kommuner som valt att delta kommer att coachas i hur avfallsförebyggande arbete kan bedrivas genom att följa Avfall Sveriges sex-steps-metod. Projektet har beviljats pengar från Region Skånes Miljövårdsfond men medverkande kommuner måste även bidra med pengar samt arbetstid för att driva projektet. De deltagande kommunerna väljer ut en kommunal verksamhet och vilken typ av avfall de vill fokusera på att förebygga.

Varför behövs då ett projekt som Översta steget? M. Larsson (personlig kommunikation, 9 mars, 2017) menar att när det gäller förebyggande av avfall är alla kommuner nybörjare - det trots att det inte är ett nytt begrepp. Frågor gällande avfall som redan uppstått hänvisas generellt sett till den kommunala avfallshanteringen och de bolag som behandlar avfallet. När det handlar om avfall som inte borde uppstå blir det problem (M. Larsson, personlig kommunikation, 9 mars, 2017). Ett kommunalt avfallsbolag får i nuläget inte använda pengar som kommer från avfallstaxan, den budget som avfallsbolagen har att röra sig med, till att aktivt arbeta med förebyggande av avfall i projekt utan de får endast informera om det. Dock kan kommunerna

avsätta skattemedel för att arbeta med förebyggande arbete. Enligt M. Larsson (personlig kommunikation, 9 mars, 2017) är det först de senaste fem åren som avfallsbranschen fullt ut accepterat att det är en fråga för dem. I den nyligen utkomna utredningen om cirkulär ekonomi (SOU, 2017:22) finns det förslag om att konkretisera kommunernas ansvar vilket skulle underlätta det avfallsförebyggande arbetet.

M. Larsson (personlig kommunikation, 9 mars, 2017) menar att i den mån det har arbetats med förebyggande av avfall i Sverige har det framförallt handlat om återanvändning samt att få medborgare att minska sina avfallsmängder. Ett av de första och mer storskaliga projekten som gjorts var när konsultbolaget Tyréns tog fram en metod för hur Region Skåne skulle kunna minska sitt avfall. Metoden har legat till grund för andra projekt och för Avfall Sveriges metod för förebyggande av avfall. Exempelvis genomfördes ett projekt på äldreboendet Kaptensgården i Hässleholm där de genom individanpassning av blöjor kunde minska kostnaderna med 25% och även kostnader för avfallet (M. Larsson, personlig kommunikation, 9 mars, 2017); dessutom minskade arbetsbelastningen för de anställda och de boende blev nöjdare. Trots många positiva effekter känner M. Larsson (personlig kommunikation, 9 mars, 2017) inte till att något annat äldreboende har tagit efter Kaptensgården framgångskoncept.

På grund av att så få kommuner har börjat arbeta avfallsförebyggande bestämde sig Avfall Sverige för att ta fram en metod som beskriver hur förebyggande av avfall kan gå till (M. Larsson, personlig kommunikation, 9 mars, 2017). När metoden har testats i pilotprojekt har de medverkande verksamheterna efterfrågat coachning och stöd i arbetet. Det tillsammans med att länsstyrelsen Skåne efterfrågat att fler kommuner ska börja arbeta avfallsförebyggande ligger till grund för att projektet Översta steget initierades.

3. Teori

Eftersom förebyggande av avfall ofta förknippas med att göra förändringar i konsumtionsmönster känns det för oss relevant att diskutera teorier som berör kapitalism, dagens ekonomiska system och dess koppling till miljöförstöring. Vi kommer ta upp ekologisk modernisering som innebär att vi kan lösa miljöproblem inom dagens ekonomiska system samt cirkulär ekonomi som kräver att vi förändrar det. Vi kommer i slutet av teorikapitlet att presentera en teori av Kotter (Appelbaum, Habashy & Shafiq, 2012) och en modell av Hutner et al. (2017) som ger en förklaring till vad som kan hindra förändringsarbete i stort samt vad som gör att förebyggande av avfall har låg acceptans i samhället. Kotters teori presenterar åtta misstag som ofta står i vägen för ett fungerande förändringsarbete i organisationer och Hutners et al. (2017) modell beskriver anledningar till den låga acceptans som finns för att arbeta avfallsförebyggande.

3.1 Kapitalism och dess relation till miljöförstöring

Liksom den äldre David Richardo (1772–1823) hade Karl Marx (1818–1883) en stark tilltro till teknikens roll i det nya industrisamhället (Hornborg, 2012, s. 149). Båda var överens om att teknik och kapital skulle kompensera för de biofysiska gränserna som Thomas Malthus sett som begränsningen för Englands expansion på 1800-talet. Dock genomskådade Marx att drivkraften bakom utvecklingen låg i en önskan om kontinuerligt ökande vinster (Hornborg, 2012, s. 149). Marx tog fram begreppet varufetischism som belyser människors och varors relation till varandra. Begreppet innebär att kapitalismen gör att vi missar de mänskliga utbyten som görs när varor byts - vi ser inte de naturresurser som har gått åt samt den tid människor har lagt ner på att framställa varan (Hornborg, 2012, s. 25). Till skillnad från Marx ansåg Rosa Luxemburg att kapitalismen inte kan växa av sig själv, utan kräver en geografisk expansion för att kunna fortsätta växa (Hornborg, 2012, s. 37). Därför kan inte kapitalismen fortsätta i all evighet då vi till slut har expanderat och utnyttjat jordens alla resurser.

Allan Schnaiberg, som har kallats för neo-marxist, introducerade år 1980 i sin bok *"The Environment: from surplus to scarcity"*, *The treadmill of production theory* som beskriver relationen mellan just kapitalism, staten och miljön (Hannigan, 2006, s. 20). Kärnan i teorin är att "kapitalism är ett ekologiskt destruktivt produktionsmedel" och att vår tids sätt att producera och konsumera varor leder till ekologisk oordning vilket i sin tur leder till problem i naturen (Lynch, 2014, 6 sep). Schnaiberg beskriver relationen mellan ekonomisk tillväxt och miljöproblem vilken bygger på att vi har skapat efterfrågan som får konsumenter att kontinuerligt konsumera - även då det innebär ett behov av mer och mer naturresurser som i sin tur kan

innebära att vi överskrider ekosystemens yttre gränser, dess *carrying capacity* (Hannigan, 2006, s. 20). Teorin tar upp ökade uttag och tillägg från och till naturen. Schnaiberg, Pellow och Weiberg (2000, s. 16) menar att större *uttag* från naturen görs eftersom de nya produktions-sätten är material- och energiintensiva vilket ständigt kräver nya råvaror från naturen. För det andra innebär det också mer *tillägg* till naturen eftersom de nya produktionssystemen innebär stora utsläpp av olika slag vilket förorenar vår miljö. Det är inte bara utsläpp av föroreningar och kemikalier som blir *tillägg* till miljön utan också det avfall i form av produkter och material som vårt konsumtionssamhälle och överflöd resulterar i, kanske än mer idag än när teorin introducerades.

Statens, arbetarnas och kapitalisternas tro på att ekonomisk tillväxt ligger till grund för en social välfärd skapar ofta en politik som gynnar den ekonomiska tillväxten, trots att det finns lite bevis för sambandet mellan ekonomisk expansion och social välfärd (Stretesky et al., 2012). Schnaiberg et al. (2000) anser att det moderna samhället tänkt att det går att lösa sociala och ekologiska problem genom marknaden – att vi genom ekonomisk expansion kan minska sociala och ekologiska problem. Politiker har enligt Hannigan (2000, s. 19–23) och Schnaiberg et al. (2000) misslyckats i sitt miljöarbete då de har låtit den ekonomiska tillväxten sätta gränser för miljöarbetet. Hannigan (2006, s. 20) tar exemplet att istället för att hantera resursbrist genom att minska konsumtionen eller förespråka en mer ”blygsam” livsstil så ökas istället exploateringen. Här uppstår en *dialectic tension* mellan *the treadmill of production* och skydd för miljön. Det innebär att staten ska driva politik som är gynnsam för den ekonomiska tillväxten och samtidigt utveckla skydd för miljön. Få regeringar vågar ta beslut som riskerar att minska den ekonomiska tillväxten vilket ofta leder till alltför svaga miljöskydd (Hannigan, 2000, s. 19–23).

3.2 Ekologisk modernisering

Idag finns en stark tilltro att ekonomisk tillväxt är grunden för att genomföra bra miljöarbete (Hornborg, 2012, s. 34). Ur denna tanke har teorin kring ekologisk modernisering växt fram. Tanken med ekologisk modernisering är att ekonomisk tillväxt ska kunna förenas med skydd av miljön (Connelly, Smith, Benson & Saunders, 2012, s. 74–79). Vissa menar därför att ekologisk modernisering är en ”vinn-vinn” där både ekonomi- och miljöskäl beaktas. Teorin lägger stor vikt vid forskning och teknologisk utveckling, där tekniken ska lösa många av våra problem. Med tanke på att ekologisk modernisering innefattar ekonomisk tillväxt som ett medel för att nå miljömål är det inte konstigt att den har fått många anhängare. Enligt Connelly et al. (2012, s. 76) är ekologisk modernisering en slags ”grön” kapitalism. De hävdar också att det

finns många som är kritiska till ekologisk modernisering och en del anser till och med att det är en fasad för *business as usual*. En del av kritiken handlar om att ekologisk modernisering inte ser sambandet mellan ekonomisk tillväxt och miljöproblem samt att mycket fokus hamnar på de industrialiserade ländernas ekonomi och miljö (Connelly et al., 2012, s. 74–76). Avfall är ett resultat av dagens *take-make-use-dispose*-samhälle och blir i sig ett miljöproblem i flera aspekter. Avfall innebär inte bara att värdefulla naturresurser går till spillo utan avfall tar också plats i anspråk (E. Liseberg Jensen, personlig kommunikation, 31 jan, 2017), något som vi i rikare delar av världen inte sällan löser genom att exportera avfall till fattigare platser (Bartl, 2011). Ekologisk modernisering förespråkar grön teknik som i sin tur ska resultera i mindre föroreningar dvs. olika typer av avfall. Dock kan vår konsumtion, enligt teorin, fortsätta. Även det kritiserar teorin för eftersom kritiker menar att det är en systemförändring som är nödvändig där ekonomisk tillväxt inte längre kan grundas på konsumtion (Spaargaren, 2000).

3.3 Hållbar utveckling

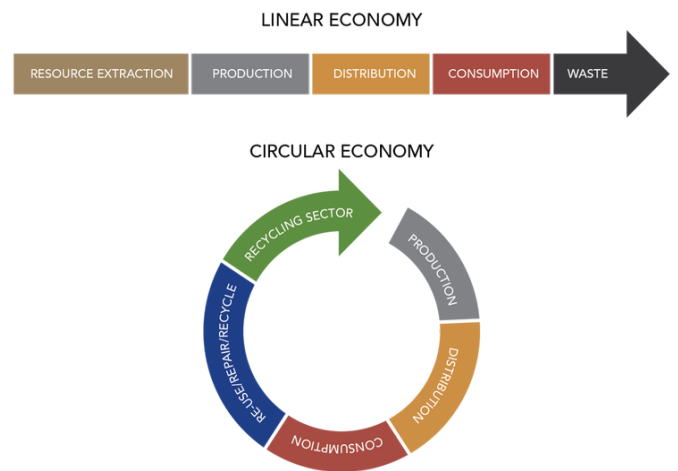
Idén om hållbar utveckling är helt klart dominerande inom miljödebatten idag (Connelly et al., 2012, s.73). Begreppet fick sin stora genomslagskraft genom Brundtlandrapporten *Our common future* som publicerades 1987 (Fricker, 2006, s.191). Men vad är egentligen hållbar utveckling? Går det att sätta en klar definition på begreppet? De flesta håller med om att hållbar utveckling är viktigt men vad hållbar utveckling innebär skiljer sig åt mellan olika ideologier (Connelly et al., 2012, s.74). Fricker (2006, s. 192) menar att vi är mer medvetna om vad som inte är hållbar utveckling än vad som faktiskt kan räknas som hållbar utveckling.

Hornborg (2012, s. 70) menar att vi inte kan implementera åtgärder för att nå ett kretslopps-samhälle utan att förändra de begrepp som idag utgör det vedertagna sättet att prata om teknik och ekonomi. Bonnedahl (2012, s. 211) anser att, i diskussioner som har för avsikt att belysa hållbarhet på ett seriöst plan, måste naturens tillstånd, förutsättningar och dess relation till oss människor hållas centrala – även vid en starkt antropocentrisk utgångspunkt. Det är därför en skrämmande bild som Bonnedahl målar upp kring hur natur och miljö behandlas i litteratur skriven av ekonomer. Utifrån en genomgång som gjorts av sådan litteratur konstaterar Bonnedahl (2012, s. 215–216) att naturen är underordnad ekonomin i alla de undersökta böckerna och istället ses som en sidofråga som mest är en angelägenhet för “någon annan”. Bland annat används miljö istället i en diskussion för att rättfärdiga tillväxt eftersom ”få skulle vilja ha tillbaka 1800-talets levnadsstandard”. Är det var hållbarhet innebär? Har någon begärt att vi ska behöva leva som på 1800-talet? Kanske är det inte så konstigt att många tänker så eftersom levnadsstandarden på många sätt ökat i takt med ökad ekonomisk tillväxt och att det

är så vi vant oss vid att se på det (Bonnedahl, 2012, s. 263). Den linjära ekonomin har lett till att vi idag lever nära planetens gränser eftersom negativa externa kostnader inte varit synliga för ekonomin (SOU, 2017:22).

3.4 Från linjärt till cirkulärt

Industriell ekonomi är vårt nuvarande ekonomiska system som bygger på en linjär modell av resurskonsumtion (Avfall Sverige, 2015). Linjär ekonomi kan beskrivas som *take-make-use-dispose* eller “slit och släng”, och leder ofta till kort livslängd på produkter samt en tendens att varor slängs istället för att repareras (Norden, 2015). Cirkulär ekonomi (CE) kan istället beskrivas som ett ekonomiskt system som syftar till att efterlikna naturliga mönster så att resurser systematiskt återanvänds, återvinns, konverteras, uppgraderas och lagras för framtida bruk, se Figur 3.

Figur 3. Linjär ekonomi vs. cirkulär ekonomi, (tagen från bloggen Gröna Moment, 8 aug, 2016)

“Cirkulär ekonomi kan ses som en metafor för en ekonomi som fungerar inom gränserna för jordens bärkraft” skrivs det i statens offentliga utredning om CE (SOU, 2017:22, s.16). Tanken med CE är att den stora mängden återvunnet material ska ligga till grund för den ekonomiska tillväxten istället för hur systemet ser ut idag då tillväxten bygger på extrahering av jungfruliga resurser. Idag börjar riskerna med att stanna kvar i det linjära ekonomiska systemet att synas vilket gör att intresset för CE ökat (Ellen MacArthur Foundation, 2015). Fler och fler företag inser att tillgången på billiga råvaror inte är en självklarhet, vilket kan leda till att de ställs inför ekonomiska risker. Det är inte heller självklart att material och råvaror finns att tillgå för evigt i den takt vi utvinnet resurser idag vilket innebär ytterligare risker. Enligt statens offentliga utredning om CE är huvudproblemet dock inte att material kommer att ta slut “utan att det material vi använder förr eller senare blandas och sprids, tappar sitt ekonomiska värde, blir svårt att nyttiggöra och i många fall slutar som miljögifter för människor och natur” (SOU, 2017:22, s. 16). Att förebygga avfall anses inom CE vara ett sätt att öka resurseffektiviteten och minska miljöpåverkan samt ett sätt att kunna förändra ekonomin så att den tar hänsyn till de planetära gränser som finns (Avfall Sverige, 2015).

Idag argumenterar företagsledare, NGO:s (Non Governmental Organisation), politiker och akademiker för CE då de ser det som en lösning på de globala miljöproblemen (Norden, 2015). Både Japan och Kina driver idag cirkulärt arbete för att skapa ekonomiskt välstånd men samtidigt ta itu med de negativa miljöeffekter som vi ser idag (SOU, 2017:22). Trots att Sverige anses proaktiva är vi inte ledande i utvecklingen av cirkulär ekonomi. Det kan delvis förklaras av att det finns hinder i våra system, såsom i “lagar och regelverk, institutioner, skatter och subventioner”, som hindrar omställningen och som “formats under lång tid i den linjära ekonomin” (SOU, 2017:22, s. 18). Det finns också utmaningar i att förändra vanor och tanke-mönster. I statens offentliga utredning om cirkulär ekonomi (SOU, 2017:22) presenteras ett antal förslag för att underlätta omställningen till en mer cirkulär ekonomi. Till exempel föreslås ett införande av ett hyber-avdrag (hyra-begagnat-reparation) som innebär en skattereduktion likt rut- och rotavdraget för att ”reparera, hyra och sälja vidare konsumentprodukter” (SOU, 2017:22, s. 24). Det föreslås också ett tydliggörande av kommunernas roll i det avfalls-förebyggande arbetet vilket ska underlätta för hushållen att förebygga avfall samt för att förebygga avfall i statliga och kommunala verksamheter. Det finns även andra förslag som ska underlätta för att förebygga avfall eftersom det är nödvändigt i övergången till cirkulär ekonomi.

3.5 Förändring på flera plan

Samhället är i behov av förändring för dess överlevnad (Rockström & Klum, 2015). Jorden har under lång tid gett oss varningssignaler och allt fler av klotets invånare börjar också inse att en förändring är nödvändig. Men förändringar är ofta svåra - framför allt om det som ska förändras är något som känns självklart. Miljöproblemen är ett tydligt exempel: forskning visar att vi är på väg i fel riktning men ändå blundar många fortfarande och fortsätter i samma riktning. För att kunna genomföra förändring måste personer, verksamheter, organisationer och samhällen förstå varför förändringen ska och bör göras (Appelbaum et al., 2012). Att börja arbeta avfalls-förebyggande innebär förändring av det vardagliga arbetet så som i rutiner, inköp, upphandling men också i ett genomgående tänk som till viss del skiljer sig från övrig avfallshantering. Det innebär en förändring både i praktisk bemärkelse men också i synen på avfall och hur vi hanterar resurser.

3.6 Kotters 8 misstag i förändringsarbete

1996 utkom Kotters bok *Leading Change* som handlar om det han anser är de vanligaste misstagen som begås under ett förändringsarbete i organisationer (Appelbaum et al., 2012). Kotters kategoriserade 8 punkter som ofta sätter käppar i hjulet för förändringsarbete i

organisationer. De åtta punkterna presenteras nedan utifrån Appelbaum et al. (2012), MakeProgress (2016) och MindTools (u.å) tolkningar:

(1) *Not Establishing a Great Enough Sense of Urgency*

- Informera om varför förändringen är viktig och varför den görs. Den som inte förstår varför något måste förändras är heller inte villig att vara med och genomföra förändringen.

(2) *Not Forming a Powerful Guiding Coalition*

- Skapa en vägledande grupp som ska leda förändringsarbetet. Viktigt att gruppen består av personer med olika befattningar samt att de har inflytande i organisationen.

(3) *Lacking a Vision*

- Utveckla en vision och strategi för förändringsarbete. Berätta vad förändringen handlar om och varför den behövs samt hur förändringen ska nås.

(4) *Undercommunicating the Vision by a Factor of Ten*

- Kommunicera ut förändringsprocessen. Viktigt att kommunicera den ofta och tydligt. Berätta om varför, vad och hur förändringsarbetet ska gå till. Ta varje tillfälle i akt att berätta om arbetet.

(5) *Not Removing Obstacles to the New Vision*

- Involvera personer i arbetet och få dem att känna sig delaktiga. Det kan leda till att de personer tänker kring hur förändringsarbetet kan förbättras och hur målen ska uppnås istället för att vara bromsklossar.

(6) *Not Systematically Planning for and Creating Short-Term Wins*

- Var noga med att visa de framsteg som görs. Ett led i det är att ha delmål fram till det stora målet. Viktigt att visa personer att de gör framsteg för att hålla motivationen uppe.

(7) *Declaring Victory Too Soon*

- Inte ta ut segern i förskott, det är lätt att slappna av när förändringsarbete är på väg att lyckas. Bygg istället vidare på de delmål som har uppnåtts.

(8) *Not Anchoring Changes in the Corporation's Culture*

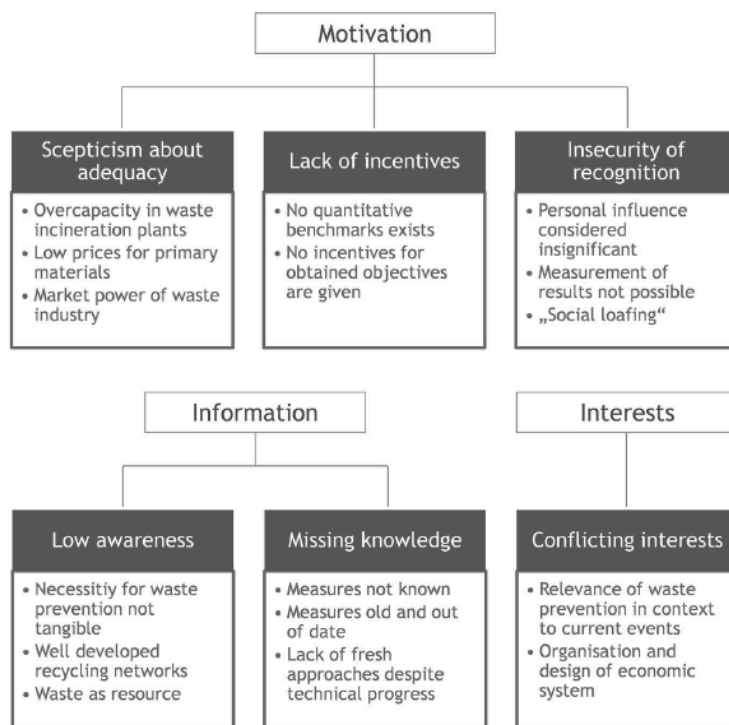
- Var noga med att förankra förändringar i företagskulturen för att kunna nå en långvarig framgång; annars finns risk att personer efter ett tag går tillbaka till gamla mönster och vanor.

Kotters teori (Appelbaum et al., 2012; MakeProgress, 2016; MindTools, u.å) om brister i förändringsarbete erbjuder en bred grund för oss att ta avstamp från i denna studie. Omställning till att arbeta avfallsförebyggande är, liksom andra förändringsprocesser, inte en rak och enkel väg att följa. Studien har inte studerat hela förändringsprocesser gällande kommuners arbete

med förebyggande av avfall utan vårt fokus har varit på förändringsprocessens början. De inledande fyra stegen i Kotters teori är därmed de steg som är relevanta för denna studie.

3.7 Hutners et al. modell

Hutner et al. (2017) har i sin studie, om att förebygga avfall i samhällen, tagit fram en modell (se Figur 4) som visar orsakerna till den låga acceptans som finns för förebyggande av avfall. Modellen har skapats utifrån en studie gjord i bayerska kommuner i Tyskland. Ett frågeformulär skickades ut till 386 kommuner och 33 stycken personliga intervjuer med chefer och anställda på offentliga förvaltningar från tre olika kommuner genomfördes. Modellen innehåller 3 huvudområden, motivation, information och intressen, som kan förklara varför ett avfallsförebyggande arbete brister. Varje huvudområde har en eller flera underkategorier som kan ses i Figur 4 och som förklaras utförligare nedan med vår översättning utifrån författarnas, Hutner et al. (2017) egna förklaringar.

Figur 4. Modell över huvudområden som ger avfallsförebyggande arbete låg acceptans. (Hutner et al., 2017)

3.7.1 Motivation

Under kategorin motivation finns tre underrubriker, skepticism gällande lämplighet, brist på incitament och osäkerhet på uppmärksammande (kommer det verkligen hjälpa att arbeta avfallsförebyggande?).

Skepticism gällande lämplighet

Administrationen är skeptisk kring om förebyggande av avfall verkligen är ett område för kommuner att arbeta med. Att arbeta förebyggande kan anses problematiskt då en värdefull resurs (avfallet) försvinner. Skepticismen gäller också frågan: varför arbeta förebyggande då jungfruliga resurser är billiga? Det leder dock till att material ofta *down-cyclas* då det inte finns några ekonomiska incitament för materialet att återanvändas. Så länge som miljökostnader fortsätter att externaliseras från produktionen kommer denna trend troligen att fortsätta. Det finns delade åsikter om förbränningen "står i vägen för" avfallsförebyggande arbete eftersom det löser problemet på kort sikt och genererar inkomst. Författarna, Hutner et al. (2017), menar att vissa därför ser förebyggande av avfall som kontraproduktivt.

Brist på incitament

Det kan vara svårt att hitta konkreta sätt att mäta framgångarna av avfallsförebyggande arbete. Kan åtgärderna inte mätas tenderar rättsliga konsekvenser, såsom sanktioner, straff, skattereduktion etc. att utebli, vilket tenderar att leda till att motivationen är för låg för att genomföra förebyggande arbete.

Osäkerhet på erkännande

Osäkerhet över effektivitet och om det förebyggande arbetet kommer ge några resultat minskar motivationen till att engagera sig. Det tankesättet är framförallt förknippat med kontorsarbete och administrativa uppgifter eftersom många anser att deras individuella inflytande är obetydligt. Dessutom finns det en svårighet att mäta resultat i en speciell enhet. När det krävs en personlig insats, till exempel genom att undersöka och väga olika alternativ mot varandra istället för att beställa standardvaror, kan ett motstånd hos individen uppkomma. Det menar författarna, Hutner et al. (2017), är en form av *social loafing* - social lathet.

3.7.2 Information

Under kategorin information finns två underrubriker, låg medvetenhet och brist på kunskap.

Låg medvetenhet

Det finns en stor risk att länder med bra återvinningssystem missar vikten av att förebygga avfall då problemet inte är tydligt visuellt. Idag ses avfall ofta som en bra sekundär resurskälla. Intressenter har inte en tillräckligt tydlig bild av skillnaden mellan förebyggande av avfall och återvinning. Dessutom blandas avfallsförebyggande arbete ofta ihop med avfallsminimering där även återvinning ingår.

Brist på kunskap

Den låga medvetenheten hänger ihop med kunskapsbrist.

3.7.3 Intresse

Kategorin intresse har bara en underrubrik, intressekonflikter.

Intressekonflikter

Det finns en tendens att andra åtgärder prioriteras före åtgärder för att förebygga avfall samt att mer synliga problem prioriteras först. I princip över hela världen har vi idag ett ekonomiskt system som bygger på tillväxt genom konsumtion och då förebyggande arbete kopplas ihop med minskad konsumtion kan vårt ekonomiska system ses som ett hinder för förebyggande arbete. Respondenterna i Hutners et al. (2017) studie såg inte förebyggande av avfall som något önskvärt från vare sig industrin eller staten.

För att vara lite mer specifika och komma in på förebyggande av avfall samt för att få ett bättre underlag för jämförelse med studiens material har vi förutom Kotter också använt Hutners et al. (2017) modell om anledningar till att just förebyggande avfallsarbete har låg acceptans i samhället. Modellerna utgör en grund för de teman som har berörts under studiens intervjuer och vidare har studiens resultat tolkats i ljuset av både Kotters teori (Appelbaum et al., 2012; MakeProgress, 2016; MindTools, u.å) och Hutners et al. (2017) modell.

4. Metod

För att besvara vår frågeställning, vilka faktorer kan förklara att kommuner väljer eller inte väljer att engagera sig i ett arbete för att förebygga avfall?, har vi använt projektet Översta steget som en fallstudie. Studien har utgjorts av telefonintervjuer.

4.1 Intervjustudie

Gretham (2014, s. 222) menar att intervjuer kan ge djupare och mer ingående svar än till exempel enkäter. Vi valde att använda oss av intervjuer eftersom förebyggande av avfall är ett diffust begrepp för många. I ett inledande steg genomfördes kortare telefonintervjuer, 5–20 min långa, där den gemensamma nämnaren för respondenterna var att de alla fått inbjudan till att delta i projektet Översta steget. Telefonintervjuer är mindre tidskrävande än intervjuer ansikte mot ansikte, både för intervjuaren och personerna som intervjuas (Gretham, 2014, s. 225). En nackdel är dock att det inte går att se intervjupersonens kroppsspråk och därmed kan omedvetna reaktioner missas (Bryman, 2011, s. 412–437). Telefonintervjuerna var av semistrukturerad och kvalitativ karaktär. Semistrukturerade intervjuer innebär att intervjuerna utgår från specifika teman som följer en viss ordning samtidigt som de finns en frihet att frångå mallen och ställa frågor som anknyter till intervjupersonens svar (Bryman, 2011, s. 412–437). Vi har valt att använda oss av semistrukturerade intervjuer då vi vill att intervjuerna ska beröra samma grundteman eftersom de ska jämföras med varandra. På så sätt kan vi skapa en bild av vad som får kommuner att delta, eller inte delta, i projektet Översta steget. Samtidigt anser vi det viktigt att intervjuerna har en viss frihet då det kan finnas aspekter som vi inte har tänkt på innan intervjuerna vilka därmed kan utforskas.

4.2 Urval

Kommunerna delades in i tre grupper, de som hade tackat ja, de som tackat nej och de som inte svarade på inbjudan (se tabell 1). Från början var det sex kommuner som svarade ja, sex kommuner som svarade nej och 21 kommuner som inte svarade alls på inbjudan till projektet. Sex kommuner valdes ut utav de 21 som inte svarade för att få samma antal i varje grupp. Urvalet av dessa skedde genom att välja kommuner som låg i olika delar av Skåne och som var olika till storleken. Det på grund av att kommuner ofta samarbetar med närliggande kommuner när det gäller avfallsfrågor och att de kan ha olika resurser att tillgå. Därefter skickades ett mejl ut till alla personer som fått inbjudan till projektet i de arton utvalda kommunerna med en förfrågan om de kunde tänka sig att ställa upp på en telefonintervju. Efter att vårt mejl skickats ut tackade ytterligare två kommuner nej som tidigare tillhört ja-gruppen. Det innebar att urvalsgrupperna blev något ojämna till antalet - en *ja-grupp* med fyra kommuner, en *nej-grupp* med

åtta kommuner och en *inget-svar-grupp* med sex kommuner. I brist på svar från *inget-svar-gruppen* skickade vi ut mail om telefonintervju till ytterligare sju kommuner. De personer som inte svarade på mejl försökte vi också nå via telefon. Totalt mailade vi 25 kommuner och fick telefonintervju med 13 kommuner (se Tabell 1.). Några få svarade endast per mail.

Tabell 1. De kontaktade kommunerna uppdelade i tre grupper, *ja*, *nej* och *inget svar*, (egen illustration).

Kommun	Svar på Översta stegets inbjudan	Kommunikation vi haft	Kommentar
Lund, Eslöv, Lomma (representeras av SYSAV) och Svedala	Ja	Telefonintervju	
Helsingborg	Nej	Telefonintervjuer	Tre intervjuer
Höganäs, Osby, Malmö (representeras av VASYD), Kristianstad, Burlöv och Hörby	Nej	Telefonintervju	
Sjöbo	Nej	Mailsvar	Intervju blev aldrig av
Hässleholm och Östra Göinge	Inget svar	Telefonintervju	
Söderåsens miljöförbund (Bjuv, Pers-torp & Örkelljunga)	Inget svar	Mailsvar	Fick svar på mail, Telefonintervju inte nödvändig
Klippan	Inget svar	Mailsvar	Telefonintervju inte nödvändig
Tomelilla, Bromölla och Landskrona	Inget svar	Mailsvar	Intervju blev aldrig av
Simrishamn	Inget svar	Samtal	Intervju blev aldrig av
Ängelholm, Trelleborg och Skurup	Inget svar	Ej fått kontakt	

De allra flesta respondenter som vi pratat med i intervjuerna arbetar som miljöstrateger. Det innebär att de arbetar strategiskt med det övergripande miljöarbetet i kommunen till vardags men utöver det kan arbetsuppgifterna skilja sig åt från kommun till kommun. Vi har även pratat med personer som arbetar med kost och samhällsbyggnad, på VA SYD eller SYSAV, och som därmed har andra arbetsområden än en miljöstrateg. Respondenternas roll gällande projektet Översta steget har i många fall inneburit att försöka hitta en eller flera möjliga verksamheter som kan delta i projektet från kommunens sida – d.v.s. sprida informationen om projektet.

4.3 Fördjupande intervjuer

Efter de kortare telefonintervjuerna identifierades relevanta personer att göra ytterligare intervjuer med för att komplettera bilden. En av dem var Ann-Christine Petersson som är

enhetschef på äldreboendet Linegården i Lund (som ska delta i projektet Översta steget för Lunds kommun). Vi fick höra att de var pigga på förändringsarbete och ville därmed undersöka deras framgångsfaktorer för att lyckas med förändring i stort. Det krävs att verksamheten är villig att arbeta med förändring eftersom förebyggande av avfall bland annat innebär att se över rutiner och arbetssätt. Även Emil Björklund och Karin Nielsen på förvaltningen Kretslopp och Vatten i Göteborgs Stad intervjuades, personer som båda arbetar med förebyggande av avfall. Göteborg Stad ses, enligt vår egen bedömning, som en föregångare i det avfallsförebyggande arbetet, vilket också bekräftas av M. Larsson (personlig kommunikation, 21 april, 2017). Vi var därför intresserade av deras perspektiv och vad de ser som nycklar till framgång. Alla tre intervjuades per telefon och även dessa intervjuer var semistrukturerade och av kvalitativ karaktär av samma anledning som de tidigare telefonintervjuerna.

4.4 Genomförande

Alla intervjuer genomfördes under mars-april 2017. Båda författarna till studien närvarade vid alla intervjuer för att intervjuerna skulle bli så likartade som möjligt. En av oss ledde intervjun medan den andra hade en observerande roll. Alla intervjuer spelades in och transkriberades efter genomförandet. När alla intervjuer med kommunerna var genomförda identifierades gemensamma nämnare hos kommunerna. Därefter skapades kategorier utefter de gemensamma nämnarna. Kategorierna har sedan jämförts med Kotters fyra första steg och Hutners et al. modell för att se om liknande ämnen har berörts under denna studies intervjuer som i deras teori och modell.

5. Resultat

I detta avsnitt presenteras först resultaten från de korta intervjuerna, därefter de fördjupande intervjuerna och sist en jämförelse med Kotters teori och Hutners et al. modell.

De kortare telefonintervjuerna visar att kommunerna har mycket gemensamt i det avfallsförebyggande arbetet. Det som också framkom var att det ofta är liknande faktorer som lockar och hindrar arbetet. De kommuner som tackat ja till att delta i projektet Översta steget är olika till storlek, resurser och struktur men har gemensamt att tidpunkten varit rätt samt att de på olika sätt hittat en verksamhet som är villig att delta - något som resterande kommuner inte haft samma lycka med. Vi har således skapat kategorierna utifrån både de kommuner som tackat ja och de som tackat nej till projektet eftersom de antingen har lyckats lösa problemen som stod i vägen för arbetet eller inte. Kategorierna vi skapat utifrån gemensamma nämnare är följande:

- Mottagande & förmedlande
- Tidigare avfallsförebyggande arbete
- Organisation & tidsbrist
- Ekonomi
- Kunskap & kommunikation
- Från teori till praktik
- Vad kan underlätta?

Tabell 2. Våra egna identifierade kategorier utifrån intervjuer och tillhörande citat, (egen illustration).

<p>1. Mottagande & förmedlande</p> <ul style="list-style-type: none"> • Överlag positiv inställning till projektet • Personer som fått inbjudan har lagt olika mycket tid och kraft på att sprida informationen om projektet • Vanligast att försöka involvera vård & omsorg eller skola/förskola (Matsvinn) – <i>low hanging fruit</i> • En del respondenter ansåg att inbjudan inte berörde deras arbetsområde – då har kommunikationen stannat av 	<p><i>”Mitt jobb är ju där att försöka veta vem som kan vara intresserad och vilken del av verksamheten det ska till. [...] ibland har ju jag en idé, den här delen av vår verksamhet skulle behöva jobba med det här projektet men det har jag inte när det kommer till avfallsminimering.”</i></p> <p><i>”Jag vill mer än vad andra förstår, haha. Jag tycker att fler borde förstå att det är ett viktigt projekt.”</i></p> <p><i>”Jag tänker ju i princip inköp allmänt – där skulle man kunna arbeta förebyggande [...] Jag tror inte riktigt att vi kan börja i den änden riktigt utan kanske ta de lättare delarna först.”</i></p>
<p>2. Tidigare avfallsförebyggande arbete</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tidigare arbete har ofta varit externt (mot medborgare) och småskaligt • Ofta avfallsbolaget som drivit det avfallsförebyggande arbetet tidigare 	<p><i>”Vi är en del av NSR och NSR har drivit Skitliteprojektet. Och i det har man bland annat drivit matsvinn kampanjer [...] men vi har inte själv gjort en egen kampanj, nej”</i></p> <p><i>”Nej eller jag ska inte säga att det inte var intresserade utan snarare att dom säger att detta gör vi redan.”</i></p>

<ul style="list-style-type: none"> • Vissa verksamheter menar att de redan arbetar förebyggande – hur kvalitets-säkras det? • Om det har arbetats internt med att förebygga avfall har det ofta handlat om matsvinn • Nytt arbetsområde och därmed svårt 	<p><i>“Man tycker väl att det kanske inte har varit ett problem och det har kanske inte varit ett problem, jag vet inte.”</i></p>
<p style="text-align: center;">3. Organisation & tidsbrist</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kommuner har andra projekt igång – fick prioritera • Behöver prioriteras uppifrån för att ges rätt att arbeta med det • Många verksamheter svårt att ta sig an nya projekt på våren • Upplevs tidskrävande att vara projektledare • Projektledare utifrån eller inifrån verksamheten? • Omorganisationer inom verksamheter och förvaltningar sätter stopp • Helsingborg (som varit med i pilot-projektet tidigare) vittnar om att projektet inte tog lika mycket tid som de trott 	<p><i>“Jag fick prioritera. Vi hade en del vakanser på området samt att vi har pågående projekt igång och inte tillräckligt med resurser för tillfället. [...] man kan inte vara med passivt utan ska vi vara med så ska vi vara delaktiga.”</i></p> <p><i>“[...] de hade så mycket på sitt bord så att de inte kunde ta det om inte det kom uppifrån ledningen att de skulle prioritera det.”</i></p> <p><i>“Det finns väldigt många eldsjälar som vill driva men de ska ha utrymme i sin tjänst att driva också.”</i></p> <p><i>“Och de var positiva till iden men de håller på att omorganisera.”</i></p> <p><i>“Sammantaget var det ju inte supermycket tid vi avsatte för detta under ett års tid”</i></p>
<p style="text-align: center;">4. Ekonomi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Att minska konsumtion faller inte i lika god jord som att förebygga avfall • Ekonomisk vinning lockar till deltagande i projektet • Ständig avvägning mellan ekonomi och miljö • Var hamnar vinsten som åtgärderna ger – verksamheten eller kommunen i stort? • Verksamheter kan inte förändra samhällets ekonomiska system – behövs beslut och förändringar från högre instanser • Vad innebär god resurshållning av kommunens medel och bidrar det till en hållbar utveckling? • Cirkulär ekonomi – tydlig koppling för många respondenter 	<p><i>“Om vi tittar på kommunens inköp som vi gör, oavsett om det är tjänster eller produkter så står det för 30–35 % av den kommunala budgeten. Det här är jättemycket pengar i omsättning. Det ställs inte tillräckligt höga krav på kommunen idag att faktiskt börja tänka antingen cirkulär ekonomi eller effektiv ekonomi i det här.”</i></p> <p><i>“[...] besparingen som kommunen gör kanske inte hamnar i deras penningpung, man ser inte vinningen i sin egen verksamhet. Varför ska vi då engagera oss i frågan som inte påverkar oss direkt utan mer indirekt?”</i></p> <p><i>“Vi har ju en inbyggd princip för vår ekonomi, att vi måste konsumera mer och mer och mer hela tiden. Så pratar du då om konsumtionsminskning som egentligen är samma sak som avfalls-minimering så faller det inte alls i lika god jord.”</i></p> <p><i>“Och bland miljöfolk så är det inget konstigt att diskutera nya affärsmodeller med cirkulära system och så. Men därifrån till att medarbetarna ute i verksamheterna och på</i></p>

	<p>arbetsplatserna som inte jobbar med miljöfrågor till vardags ska prata om det och få in ett tänk kring att "hur skulle vi då kunna tänka, kan vi då styra om våra inköp och". Nä där är vi inte än."</p>
<p>5. Kunskap & Kommunikation</p> <ul style="list-style-type: none"> • Respondenterna förstår förebyggande. Kunskapsnivån ute i kommunen anses dock låg • Pedagogiska svårigheter i hur förebyggande av avfall ska kommuniceras ut i verksamheter • Svårt att se hur det ska göras praktiskt och vad de själva kan bidra med • Matsvinn känns lättare • Pratad lite om förebyggande och mer om återvinning vilket kan förklara låg medvetenhet och sammanblandning av begrepp • Avfallsfrågan är inte het i ett nationellt perspektiv 	<p>"Avfallsförebyggande är en sån där svår sak"</p> <p>"Jag tror att många har svårt att se vad det rent konkret betyder för oss i våran verksamhet, hur skulle vi kunna jobba med det?"</p> <p>"Och pratar man avfallsminimering så är det ganska viktigt upplever jag att man också ställer lite kontrollfrågor för att se att den man pratar med inte sitter och hör sopsortering."</p> <p>"Mycket fokus ligger fortfarande på att sortera och göra det rätt. Men att få nästa steg då, att det inte ens ska uppstå avfall, den är klurigare. Den har vi inte pratat lika mycket om även om det till viss del börjar uppstå sånt här med återbruk i kommunen"</p>
<p>6. Från teori till praktik</p> <ul style="list-style-type: none"> • Viktigt att hitta tid och nyckelpersoner • Behöver bli mer konkret – vad betyder förebyggande av avfall för olika typer av verksamheter • Anställda kanske upplever att de är resurseffektiva men att det ändå finns fallgropar (rutiner osv.) • Långsamma processer – måste få mogna. 	<p>"Man förstår iden att man inte ska köpa i onödan men sen hur det ska tillämpas och vad man ska göra för att faktiskt minska det är jag inte så säkert på att man alltid klart för sig."</p> <p>"Jag tror att många har svårt att se vad det rent konkret betyder för oss i våran verksamhet, hur skulle vi kunna jobba med det? Behöva få höra lite mer, lära sig lite mer för att komma igång."</p> <p>"Ofta så är det ju inte medvetet att det uppkommer avfall, alltså att man råkar beställa för mycket utan ofta är det ju rutiner och sånt som avgör."</p>
<p>7. Vad kan underlätta?</p> <ul style="list-style-type: none"> • En-dagars-projekt • Workshops • Måste få en kontinuitet i arbetet – inte bara bli ett projekt och sen inget mer • Träffa de som genomfört åtgärder för att konkretisera och inspirera • Kraftigare nationella styrmedel som ger mandat på kommunal nivå att prioritera avfallsförebyggande arbete • Chefer/ledare måste tro på arbetet och prioritera det 	<p>"Jag tror olika typer av projekt egentligen, mycket dialog och mycket kontinuitet i arbetet på något sätt."</p> <p>"Jag tänker till exempel att i vissa lägen måste man nästan känna det, att man träffar de som har gjort det, för att förstå det positiva"</p> <p>"Det gäller ju att hitta rätt människa någonstans, det måste finnas någon i beslutsande position som tror på idén som ser vinsterna med det."</p>

<ul style="list-style-type: none"> • Handlar inte om att arbeta avfallsförebyggande eller inte – det ska vara självklart 	<p><i>"[...] man får ha lite mer skarpare styrmedel och gå in och säga att det här ska vi göra. [...] Och här behöver vi redskap för att faktiskt kunna göra bra jobb och då återigen till regeringen - var är våra mandat?!"</i></p> <p><i>"Det är inte att jobba förebyggande eller inte utan det är bara så man gör."</i></p> <p><i>"Det handlar mycket om, hur får man folk att förändra sin normala tankeverksamhet."</i></p>
---	--

5.1 Fördjupande intervjuer

De fördjupade intervjuerna presenteras nedan.

5.1.1 Linegården, Lund

Äldreboendet Linegården i Lunds kommun, som också är den verksamhet som deltar i Översta steget för Lunds kommun, uppmärksammades under intervjuerna eftersom de gett intryck av att vara pigga på att arbeta med förändring. Att arbeta med att förebygga avfall i verksamheter handlar om organisation, arbetssätt och verksamhetsutveckling. Därför var vi nyfikna på hur Linegården arbetar med att driva förändringsarbete, engagera personal och vad de ser som nycklar till framgång. Chefen A-C. Pettersson intervjuades och i Tabell 3 nedan har intervjun sammanställts.

Tabell 3. Nyckelpunkter från intervjun med A-C. Pettersson på Linegården, Lund, tillhörande citat (egen illustration).

<p style="text-align: center;">Linegården</p> <p>Äldreboende, Lunds Kommun</p> <ul style="list-style-type: none"> • Chef ska vara nyfiken och vilja förändra • Personal ska känna sig inkluderad och viktig – det skapar engagemang • Personal driver förändringsarbetet tillsammans med chef genom att en grupp får utbildning och sedan i uppdrag att förmedla till sina kollegor • Snabba informations- och beslutsvägar • Ansvar kan missförstås som betungande – "mjuka ner" – ansvar innebär att personen är viktig • Flera planeringsdagar per år där personal är inkluderad • Prioritera, hitta tidstjuvar, samverka och bli enade • Kan chefen inte avsätta tid kan det inte heller förväntas av personalen 	<p><i>"Jag är ju väldigt positiv till att ta in nya tankar, så länge det är med brukarna i centrum. Allting här för oss är ju, som det här projektet här med avfall, vi värnar om hållbarheten i vår miljö samtidigt så blir vi ännu mer ekonomiskt medvetna vilket gör att vi kan servera lite festmiddagar oftare. Och då går det tillbaks till brukarna."</i></p> <p><i>"Jag har ju fyra planeringsdagar om året med min personal. Det är väldigt mycket för att vara i kommunal verksamhet med baspersonal. Det brukar vara chefer som har så mycket planeringsdagar. Men vi har det med alla och där blir vi enade och har tid att utveckla, så det är en viktig del."</i></p> <p><i>"Och sen kan jag ju ställa mig frågan "för vem sitter jag här och säger nej till att utvecklas"? Är det för att jag inte orkar eller är det verkligen för att det inte är läge nu?"</i></p>
--	---

5.1.2 Förvaltningen Kretslopp och vatten, Göteborg Stad

Göteborgs Stad anses ha kommit långt i det avfallsförebyggande arbetet inom kommunala verksamheter och förvaltningar (M. Larsson, personlig kommunikation, 21 april 2017). De har numera tre heltidsanställda som arbetar med förebyggande av avfall på olika sätt. Vi var intresserade av att ta del av deras arbetssätt och metoder för att lyckas, också för att kunna jämföra med projektet Översta steget som bedrivs i Skåne. På förvaltningen Kretslopp och Vatten, som är de som har hand om det avfallsförebyggande arbetet, intervjuades processledare K. Nielsen som varit med sedan arbetet först initierades och E. Björklund, kundsamordnare och förebyggandecoach, som arbetar med att ge stöd åt verksamheter i deras förebyggande arbete. I Tabell 4 nedan har intervjuerna sammanställts.

Tabell 4. Nyckelpunkter från intervjuerna med Kretslopp och Vatten, Göteborg Stad tillhörande citat (egen illustration).

<p style="text-align: center;">Göteborg Stad</p> <p>Förvaltningen för Kretslopp och Vatten</p> <ul style="list-style-type: none"> • Politiskt beslut att prioritera förebyggande av avfall • Tre heltidsanställda som arbetar med förebyggande av avfall och att coacha verksamheter i det • Stort arbete ligger bakom framgången – kartläggning av avfallsströmmar i staden • Började med två pilotprojekt – varav det ena blev väldigt lyckat (äldreboendet Sekelbo) – tog fram rutiner & goda exempel • Tur gällande Sekelbo – en drivande chef, engagerad personal & goda resultat • Lyckats med kommunikationen av Sekelbo – spridits nationellt • Numera är coachningen inte i projektform utan ett långsiktigt stöd – finansierat av skattepengar • Kartlagt olika nätverk i staden för att sprida information – erbjuder att presentera på ex. APT (arbetsplatsträff) 	<p><i>“Säger man förebyggande av avfall så står folk som frågetecken, det är ett så abstrakt begrepp. Det gäller att få in ett konkret innehåll”</i></p> <p><i>“Jag pratade så sent som förra veckan på miljöbalksdagarna där märker man också när man pratar, där pratas också väldigt mycket fluff, så kommer man då och pratar om engångs- och flergångsförkläden och folk faller ju nästan av stolarna för att det är så konkret.”</i></p> <p><i>“Och sen trodde vi att äldreboendet skulle bli det svåraste, för de inte har så mycket pengar och sköra brukare och hur ska de hinna och sådär. Men det gick ju lättast och det tror jag också beror på att förutom att de var engagerade så att de var en liten enhet. Det var jättekorta beslutsvägar och den här chefen som dom hade var också såhär avståndet från idé till handling var typ noll sekunder. De satt på miljöombudsmöten, chefen och miljöombuden och bestämde, vi gör så här och pang schoffs så.”</i></p> <p><i>“Då hittar vi ju de där jätteengagerade som hjälper till att ta fram åtgärder och goda exempel och sen dokumenterar vi det på ett smakligt sätt, det ska ju vara lätt kommunicerat. Och så sprider vi det för alla kan inte göra om hjulet.”</i></p>
---	--

<ul style="list-style-type: none"> • Flera typer av stöd – ambitionsnivån väljer verksamheterna • Färdiga koncept med åtgärder att följa – sparar tid • Göra det konkret – tala verksamheternas språk, visa med bilder och siffror – hitta nyckelpersoner • Chefen/ledare i verksamheter avgörande – behövs beslut för att ges prioritet • Haft en Kick-off för att ge inspiration och möjlighet till mingel med de som genomfört åtgärder • Verksamhetsutveckling – inte bara pengar och miljönytta som sparas utan också förbättrad arbetsmiljö (mjukare värden) • Kritik mot Avfall Sveriges metod – för icke-konkret, tidskrävande, projektformen 	<p><i>“Jag skulle vilja säga att det har varit värdefullt att bevisa att det inte tar mer tid att göra de här åtgärderna, det är värdefullt. För det är tidsperspektivet på saker och ting som är en tröskel inom många verksamheter. Våra verksamheter skiljer sig mycket åt, vad de har för resurser och vad de har för tid och sådär va, men att vi kunde bevisa tidsaspekten på det hela, att summa summarum så tar det mer tid. Det har varit viktigt tror jag. Det är en aspekt man får brottas med lite.”</i></p> <p><i>“Så det finns egentligen tre sorters stöd för tillfället. Så även om man inte vill vara en föregångare och sälja in hela paketet så kan man ändå få annat stöd från oss.”</i></p>
--	--

5.2 Studiens resultat i ljuset av Kotters teori och Hutners et al. modell

I avsnittet kommer studiens resultat, våra identifierade kategorier och de fördjupande intervjuerna, att jämföras med de fyra första stegen i Kotters teori (Appelbaum et al., 2012; MakeProgress, 2016; MindTools, u.å) samt Hutners et al. (2017) modell.

5.2.1 Kotter steg 1 - Not Establishing a Great Enough Sense of Urgency

I första steget av Kotters teori är information om och förståelse av vikten av förändringsarbete något Kotter menar ofta fallerar. För att ha goda förutsättningar att lyckas med förändringsarbete behöver medarbetarna förstå vitsen med förändringarna. Det går att koppla till vad vi har sett i intervjuerna där personen/personerna som fått inbjudan har varit viktiga för hur projektet har förmedlats vidare (se Tabell 2, kategori 1). Personerna har lagt olika mycket tid och kraft på att vidareförmedla information om projektet vilket kan ha påverkat hur viktigt det har ansetts vara och förståelsen för av vilken anledning det görs. Flera av respondenterna såg det som en nödvändighet att det avfallsförebyggande arbetet prioriteras uppifrån, från politiker och chefer/ledare, för att det ska kunna genomföras (se Tabell 2, kategori 3). Många har fullt på sina bord och behöver mandat ovanifrån för att kunna ta sig an nya saker. Det kan också kopplas till vad både Linegården samt Kretslopp och Vatten tryckt på som framgångsfaktorer - att chefer/ledare är väsentliga i det avfallsförebyggande arbetet (se Tabell 3 & 4).

Till Kotters första steg hör också de kommunikativa svårigheter som tidigare forskning vittnat om, bland annat Hutner et al. (2017), Corvellec (2016), Gentil et al. (2011) och Bartl (2014), men som också våra resultat visar på (se Tabell 2, punkt 5). Att arbeta avfallsförebyggande är nytt för de flesta kommuner vilket kan göra att förståelsen kring varför det är viktigt ännu är begränsad. Av vår studie framgår att personer som arbetar med framförallt miljö- eller matfrågor på olika sätt förstår vikten av att arbeta avfallsförebyggande men att problemen kan ligga i att förmedla det vidare ut i verksamheterna där jobbet ska utföras. Finns det inte fullständig förståelse för vad förebyggande av avfall innebär är det svårt att skapa en känsla av angelägenhet vilket kan bidra till att förändringsarbetet fallerar.

Ett annat problem enligt respondenterna, och som kan kopplas till Kotters första steg, är att det är svårt att få verksamheter att förstå konkret vad förebyggande av avfall innebär för deras organisation (se Tabell 2, kategori 6). Informationen är inte tillräckligt tydligt för att verksamheterna praktiskt ska kunna ta den till sig. Kretslopp och Vatten i Göteborg har löst problemet genom att konkretisera åtgärder och erbjuda färdiga koncept för olika arbetsplatser (se Tabell 4). På så sätt behöver inte varje arbetsplats uppfinna egna åtgärder utan kan använda åtgärder som andra arbetsplatser tidigare provat ut och testat vilket kan ses som tidseffektivt (kan kopplas till Tabell 2, punkt 3 om tidsbrist i organisationer).

På Linegården i Lund går informationen snabbt ut i verksamheten (se Tabell 3) vilket även K. Nielsen på Kretslopp och Vatten i Göteborg pekar på som en fördel för att få igång förändringsarbete (se Tabell 4). Linegården arbetar också med att få personalen att känna sig viktiga och därmed delaktiga vilket skapar en vilja att vara med och förändra (se Tabell 3).

5.2.2 Hutners et al. modell

Vi anser att Hutners et al. modell, om anledningar till låg acceptans för förebyggande av avfall, kan förklara varför det är svårt att väcka engagemang i frågan om förebyggande. Motivation, information och intresse, som är de olika kategorierna i Hutners et al. modell, kan alla förklara problematiken kring varför förebyggande av avfall inte tycks angeläget nog att arbeta med och därmed fallerar. Därför har vi valt, innan vi går vidare med Kotters steg två, tre och fyra, att jämföra resultaten med Hutners et al. modell.

Motivation

I Hutners et al. modell om varför förebyggande av avfall har låg acceptans beskrivs en anledning vara att administrationen inte känner sig motiverad att ta ansvar för frågan. Vår studie visar att tjänstemän ute i kommunerna är positiva till förebyggande men att de är osäkra på hur

det skall implementeras och vems ansvar det är inom kommunen vilket kan sätta stopp för förändringsarbetet (se Tabell 2, kategori 1 & 5). Hittills har de flesta kommuner som arbetat med förebyggande av avfall arbetat externt ut mot medborgare genom sitt avfallsbolag (se Tabell 2, kategori 2). Några kommuner har dock börjat med att förebygga avfall även internt, inom kommunala verksamheter, då ofta i storkök av olika slag gällande matsvinn. I Göteborg har en nyckelfaktor varit att de haft politikerna med sig som sett till att prioritera frågan (se Tabell 4). Vi har inte intervjuat politiker eller kommundirektörer ute i kommunerna i Skåne och kan därför inte uttala oss om deras åsikter gällande förebyggande av avfall men det är tydligt, i vår studie, att tjänstemän tycker att frågan borde prioriteras mer uppifrån (se Tabell 2, kategori 3). I de intervjuer som genomförts har vi, till skillnad från Hutner et al. (2017), inte uppfattat någon skepsis kring förebyggande av avfall, utifrån att det skulle innebära att avfallet som resurs försvinner. Dock, menar många respondenter, att vi är kvar i ett tänk där återvinning dominerar vilket kan hindra ett avfallsförebyggande arbete.

Under motivation i Hutners et al. modell tar de också upp problematiken med att det kan vara svårt att mäta resultatet från avfallsförebyggande åtgärder samt att det många gånger är svårt att konkretisera arbetet (se Tabell 2, kategori 6). Det kan vara en av anledningarna till att många börjar arbeta med matsvinn då flera av respondenterna menar att det är något som känns konkret och mätbart (se Tabell 2, kategori 5). Modellen tar även upp att eftersom det är svårt att mäta åtgärder som gjorts för att förebygga avfall uteblir ofta rättsliga konsekvenser och därmed finns en risk att motivationen blir för låg för att genomföra arbete av detta slag. Under intervjuerna var det flera respondenter som efterfrågade just starkare styrmedel (se Tabell 2, kategori 3 & 7).

Modellen tar även upp osäkerhet kring om åtgärderna verkligen kommer ge några resultat vilket leder till bristande engagemang. Det är något som kan kopplas till vad en av respondenterna sa; att det är inte säkert att den enskilda verksamheten får den direkta ekonomiska vinsten (se Tabell 2, kategori 4). Istället kan det vara så att vinsten hamnar någon annanstans i kommunen och att det då kan vara svårt att få verksamheter att vilja arbeta med förebyggande av avfall vilket gör att förändringsarbetet brister redan här.

Information

Hutners et al. andra steg handlar om att förebyggande ofta sammanblandas med återvinning. Det problemet uppmärksammades också i våra intervjuer och respondenter menar att det är viktigt att ställa kontrollfrågor och vara konkret för att försäkra sig om att skillnaden framgått tydligt (se Tabell 2, kategori 5). Kretslopp och Vatten i Göteborg stad har arbetat mycket med

att göra arbetet konkret (se Tabell 4). Även A-C. Pettersson på Linegården menar att det för henne är viktigt att förmedla hur olika projekt knyter an till just deras verksamheter och i förlängningen gynnar deras personal och brukare (se Tabell 3).

En respondent menar att det vore bättre att prata mer om förebyggande än om återvinning, och inte tvärtom, för att ta samtalet till nästa nivå. Flera instämmer i att det handlar om att förändra ett tankesätt vilket inte görs över en natt. För att komma dit måste vi diskutera förebyggande av avfall på alla nivåer i samhället. Det kan bidra till att förebyggande av avfall känns mer angeläget att arbeta med. Eftersom samtal kring avfall ofta hamnar kring återvinning leder det till att många tror att det "räcker" och därmed inte tänker ett steg längre, att avfall faktiskt kan förebyggas och att det bästa avfallet är det som inte uppstår.

Intresse

Sista kategorin i Hutners et al. modell tar upp att andra åtgärder har en tendens att prioriteras före och att det kan finnas en konflikt mellan avfallsförebyggande arbete och ekonomi då förebyggande ofta sammankopplas med minskad konsumtion. Förebyggande av avfall har inte varit någon prioriterad fråga; som vi har nämnt tidigare har fokus mest legat på återvinning. Dock känns det som att cirkulär ekonomi inte är lika främmande längre och flera respondenter nämnde begreppet i samtal om framtiden utan att vi förde det på tal. Ekonomi var ett ämne som togs upp under intervjuerna och en av respondenterna sa att avfallsförebyggande arbete faller i olika god jord beroende på hur det läggs fram (se Tabell 2, kategori 4). Lyfts det fram som att det innebär minskad konsumtion finns det risk att mottagandet inte blir lika bra.

Hutner et al. (2017) skriver att förebyggande av avfall inte sågs som något önskvärt, varken av industrin eller staten, men det vi kan se utifrån våra resultat är att många kommuner är positiva till förebyggande av avfall och vill arbeta med det.

5.2.3 Kotter steg 2 - Not Forming a Powerful Guiding Coalition

Har ovanstående hinder överkommit är nästa steg enligt Kotters teori att ta fram en arbetsgrupp som har olika inflytande i organisationen för att få förändringsarbetet att fungera. E. Björklund från Kretslopp och Vatten i Göteborg stad poängterade just det; att det är viktigt att hitta och informera nyckelpersoner om just deras roll för att arbetet ska kunna genomföras (se Tabell 4). Många respondenter har nämnt att det varit svårt att hitta någon som ville ta på sig projektledarrollen (se Tabell 2, kategori 3) - dels för att verksamheterna redan är pressade men också för att det kan vara svårt att hitta en lämplig processledare. Enligt A-C. Pettersson, chef på Linegården, kan ansvar lätt missuppfattas som betungande vilket stämmer med att många

respondenter säger att de har tidsbrist (se Tabell 2, kategori 3 & Tabell 3). A-C. Pettersson menar vidare att hon inte kan förvänta sig att medarbetarna avsätter tid för projekt om inte hon som chef gör det. På Linegården arbetar de med att fördela ansvaret.

Förändringsarbete gällande förebyggande av avfall behöver förankras hos chefer/ledare i organisationen för att personalen ska känna att det har mandat att genomföra åtgärder (Tabell 2, kategori 3 & Tabell 3, kategori 4). Det går också att koppla till Kotters andra steg då det är viktigt att personer som har inflytande i organisationen är med och driver processen. Chefer och ledare kan även hjälpa till att identifiera och föra samman personer som är viktiga för att genomföra förändringen. I Göteborg Stads arbete är en viktig faktor, när en verksamhet vill arbeta förebyggande, att arbetet förankras hos cheferna så att personalen känner att arbetet är prioriterat (se Tabell 4).

5.2.4 Kotter steg 3 - *Lacking a Vision*

Brist på vision och strategi i förändringsarbetet ser Kotter (Appelbaum et al., 2012; MakeProgress, 2016; MindTools, u.å) som en sak som ofta fallerar i förändringsprocesser. De kommuner som har gått med i projektet Översta steget är i en implementeringsfas just nu där de ska tydliggöra sin strategi. Utifrån de intervjuer vi gjort, där tidigare förändringsarbete lyckats, kan vi se att konkretisering är viktigt (se Tabell 3 & 4). Det handlar om att tala ett språk som personal ute i verksamheterna förstår. A-C. Pettersson, chef på Linegården menar att det är viktigt att förstå och förmedla hur projektet gynnar brukaren. Likaså poängterade K. Nielsen att de på äldreboendet Sekelbo valde att prata om konkreta saker såsom förkläden och att det därmed blev *hands-on* och inte svävande och svårgripbart för den personal som ska genomföra förändringen (se Tabell 4).

5.2.5 Kotter steg 4 - *Undercommunicating the Vision by a Factor of Ten*

Utifrån det fjärde steget i Kotters teori om hur kommunikationen i förändringsprocessen ser ut kan vi endast spekulera eftersom vi inte varit med i processerna och sett hur kommunikationen av vision och strategi fungerat. Steget tas ändå med för att vi ser att det finns problematik i att kommunicera just förebyggande av avfall och att både respondenter och experter inom området säger att det är viktigt att försäkra sig om att skillnaden mellan förebyggande och återvinning är klagjord (se Tabell 2, kategori 5 och Tabell 3 & 4). Under detta steg vill vi även ta upp att det i allmänhet pratats ganska lite om förebyggande av avfall i jämförelse med återvinning vilket bidrar till kommunikationssvårigheter - vilket också respondenter vittnat om (se Tabell 2, kategori 5). Genom att ta tillvara varje tillfälle att prata om förebyggande, vilket är Kotters

rekommendation för att kommunicera visionen och strategin, tror vi kan vara en nyckel till att få arbetet att kännas viktigt, prioriterat och mindre otydligt.

5.2.6 Respondenternas reflektion kring vad som behövs och kan göras

I flera intervjuer började respondenter spekulera kring vad som kan krävas för att göra det avfallsförebyggande arbetet mer lättillgängligt för kommuner. Det diskuterades bland annat huruvida projekt likt Översta steget är rätt sätt att sprida kunskap. De allra flesta ansåg att projektet är bra och att det behövs men att det också kan göras på andra sätt genom en-dagars-projekt och workshops som inte är lika tidskrävande samt att det behövs prioriteras ovanifrån (se Tabell 2, kategori 7). Det ska dock poängteras att flera av de kommuner som tackat ja till Översta steget ser projektet som ett startskott och att de sedan ska använda metoden vidare i kommunen. Många respondenter tog upp att förebyggande av avfall är ett nytt arbetssätt och att vi fortfarande är på startsträckan. Det är långsamma processer vi pratar om och genom projekt av detta slag sprids goda exempel och erfarenheter som kan få fart på arbetet. Dock kvarstår det faktum att förebyggande av avfall har en stark koppling till hur vi ser på konsumtion och ekonomisk tillväxt.

6. Diskussion

Eftersom Sverige har ett välfungerande avfallshanteringssystem blir problemet med avfall inte visuellt tydligt - efter att vi har slängt vårt avfall tar någon hand om det och vi ser inte vart det tar vägen eller att det skapat problem längs sin livscykel. Precis som Bonnedahl (2012, s. 246) skriver kan våra effektiva avfallssystem ligga i vägen för miljömässigt bättre alternativ. Antagligen är det därför som Sverige anses *“running out of rubbish”*. Men likt M. Braungart anser också vi att fokus borde läggas på att bli bra på riktigt, från grunden genom att ta hand om problemen vid källan, istället för att bara vara mindre dåliga. Vi tror inte att människor medvetet skapar onödigt avfall för sakens skull. Det gäller att få oss att förstå att det inte handlar om enskilda personers fel i verksamheter att *“onödigt”* avfall uppstår utan att det i de allra flesta fall handlar om att rutiner för inköp och användning av produkter behöver förändras.

Vi kan se att framgångsfaktorer i det avfallsförebyggande arbetet är att ha en engagerad ledare/chef/politiker som tror på idén och att arbetet fungerat extra bra där beslutsvägen i organisationen är kort/snabb. Tajningen har varit lämplig för de kommuner som tackat ja. Antingen har de försökt arbeta avfallsförebyggande tidigare eller väntat på ett startskott. Det vi kan se som hindrar arbetet är ofta tidsbrist och omorganisationer av olika slag, såsom vakanser, föräldraledighet, nyligen tillsatta positioner. Gemensamt för de kommuner som inte svarat på projektets inbjudan, var att informationen om projektet inte nått ut i organisationen, då personen som fått inbjudan inte ansåg att det var hans arbetsuppgift eller att personen ansåg inbjudan inte gällde hans verksamhet. Det ska dock poängteras att responsfrekvensen från de kommuner som inte svarat på inbjudan till projektet har också varit låg i vår undersökning, vilket gör att vår bild kan vara felaktig.

Vi fann i vår studie, liksom Corvellec (2016) även gjorde i sin, att de flesta initiativ till förebyggande av avfall är och har varit av småskalig karaktär och externt riktade mot medborgare. Vi fann dessutom att initiativen ofta tagits av avfallsbolagen. Göteborg är den enda kommun som tagit ett helhetsgrepp med att arbeta internt inom kommunens egna verksamheter och förvaltningar. De kommuner i studien som har arbetat internt, i kommunala verksamheter, med förebyggande åtgärder tidigare, har arbetat med verksamheter inom vård och omsorg eller skolor/förskolor. Där har åtgärderna ofta handlat om att minska matsvinnet. Det beror sannolikt på att matsvinn känns konkret och greppbart - *low hanging fruit*. Tyvärr stannar arbetet ofta där eftersom det verkar vara så långt som vi lärt oss att se och tänka förebyggande och kanske är det inte så konstigt eftersom det är där de flesta exempel på tidigare avfallsförebyggande arbete finns. Liksom en av våra respondenter poängterade kan avfallsförebyggande arbete,

exempelvis, göras överallt där produkter upphandlas. Men finns en problematik kring hur förebyggande arbete ska tas till nästa nivå och nå nya verksamheter. Exempel på denna problematik är att i två av kommunerna som intervjuades satte omorganisation inom kostenheten respektive vård och omsorgenheten stopp för att medverka i projektet. Kommunerna valde då att tacka nej istället för att utforska om andra verksamheter i kommunen kunde delta. Det krävs större bredd av konkreta exempel och tydlighet i att avfallsförebyggande arbete kan och bör bedrivas inom alla typer av verksamheter.

Vi kan genom vår studie bekräfta det som tidigare forskning visat (Hutner et al., 2017; Corvellec, 2016; Gentil et al. 2011; Bartl, 2014) - att det finns stora kommunikativa svårigheter när det gäller att förmedla förebyggande av avfall. Vår uppfattning är att personer som på olika sätt arbetar med miljöfrågor förstår vikten av att arbeta förebyggande och tycker att det är något som kommuner bör arbeta med. Att ta nästa steg, d.v.s. att konkretisera och få verksamheter att praktiskt börja arbeta med förebyggande av avfall i kommuner, är svårare. Då ska fler människor involveras och förstå fördelarna, arbetet måste ges prioritet bland kommunens många frågor och någon måste ta på sig att driva förändringen. Vi kan urskilja två steg där det första steget är mer lättöverkomligt än det andra. Det första steget handlar om att sprida kunskapen om vad förebyggande av avfall är i teorin vilket kan göras genom att i första hand prata mer om det. Vi måste i tankesättet förflytta oss från återvinning och istället tänka hur vi kan undvika avfall. Det andra steget upplever både vi och respondenterna som svårare och kanske är det därför som också det första steget brister. Vad innebär förebyggande av avfall konkret i praktiken och hur kan det tillämpas? Andra steget innebär att ta förebyggande av avfall från teori till praktik. Att göra arbetet konkret är nyckelordet här och ju fler som börjar arbeta med förebyggande av avfall desto fler erfarenheter, tips och goda exempel finns att sprida.

Vi har kunnat identifiera tre huvudgrupper av hinder som begränsar det avfallsförebyggande arbetet. De är kommunikativa hinder, organisatoriska hinder och hinder som rör vårt ekonomiska system (se Tabell 5). Under kommunikativa hinder ingår att förebyggande av avfall är ett nytt arbetssätt som ofta känns luddigt och icke-konkret. Vi tror, som sagt, att det är en sak att förstå vad förebyggande av avfall är i teorin men något annat att det ska bli ett självklart sätt att tänka och arbeta utifrån. Att bara förstå förebyggande av avfall i teorin fungerar inte utan det krävs konkreta exempel för att få en helhetsförståelse. Under organisatoriska hinder ingår sådant som kan hämma förändringsarbete i stort, såsom kulturer ute i verksamheter, omorganisationer, vakanser, tids- och resursbrist samt att förändring i sig är jobbigt o.s.v. Den

tredje och sista huvudgruppen rör att förebyggande av avfall tar avstamp i ett annat synsätt som innebär att tänka efter före, att förebyggande av avfall är en central del inom cirkulär ekonomi och att det kan likställas med minskad konsumtion. Det är kanske inget problem när det handlar om att få en enskild verksamhet att börja arbeta förebyggande på lokal nivå men däremot om förändringarna ska tillämpas i större skala i hela vårt samhälle.

Tabell 5. Tre huvudkategorier av hinder som identifierats i studien, (egen illustration)

<p style="text-align: center;">Kommunikativa hinder</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nytt arbetsområde • Inte visuellt lika tydligt som exempelvis återvinning • Icke-konkret • Få praktiska exempel 	<p style="text-align: center;">Organisatoriska hinder</p> <ul style="list-style-type: none"> • Förändring kräver tid & resurser • Omorganisation • Vakanser • Andra projekt igång • Mycket att göra • Ansvarsfrågan • Projektformen
<p>Hinder som rör vårt ekonomiska system</p> <ul style="list-style-type: none"> • Förebyggande av avfall sammankopplas med minskad konsumtion • Dagens linjära ekonomiska system • Ekonomi prioriteras före miljö 	

Många respondenter från kommunerna hävdar att de velat delta men att tidsbrist på olika sätt satt stopp för deras deltagande. Känslan vi fick var att tidsbrist kan vara det lätta svaret på något som egentligen har en mer komplicerad förklaring. Det kan betyda att de överlagt men känt sig tvungna att bortprioritera på grund av vakanser, omorganisationer eller att de hade andra projekt igång. Det kan också vara så att förebyggande av avfall inte anses lika viktigt i jämförelse med andra saker - kanske på grund av att det känns för icke-konkret och svårt eller för att miljöfrågor inte ges högsta prioritet. Många respondenter menar att vi måste låta det ta tid, att det är långsamma processer, men vi anser också att arbetet kan påskyndas genom att det prioriteras nationellt. I statens offentliga utredning om cirkulär ekonomi (SOU, 2017:22) ges tyngd åt att arbeta förebyggande genom att kommunernas ansvar konkretiseras. Det visar att frågan har blivit aktuell på nationell nivå vilket i sin tur kan ge stora effekter på lokal nivå. I ett större perspektiv anser vi att vår syn på ekonomi och hur vi använder resurser måste förändras till ett mer cirkulärt synsätt för att avfallsförebyggande arbete ska blir mer självklart. Men vi kan komma igång med att förebygga avfall redan idag. Det är viktigt att komma ihåg alla de fördelar som redan nu visar sig och som pilotprojekten och de verksamheter som deltagit vittnat om. Till exempel påpekade Helsingborg stad, som deltagit i pilotprojekt, att det inte gick åt så mycket tid till projektet som de först trott. Ett avfallsförebyggande arbete kan också ses som

verksamhetsutveckling i den mån att rutiner och arbetssätt ses över vilket gjort att även personal och exempelvis brukare blivit nöjdare. Det är också viktigt att komma ihåg att stora besparingar faktiskt kan göras rent ekonomiskt vilket också har lockat kommuner att gå med i projektet Översta steget. Som några av respondenterna sa, handlar det inte om huruvida vi ska arbeta förebyggande eller inte, utan hur vi ska göra det.

Kretslopp & Vatten i Göteborg stad menar att chefer och ledare är A och O för att genomföra förändring och när chefen på Linegården i Lund intervjuades om varför de är positiva till förändring fick vi känslan av att mycket berodde på hennes engagemang. Chefer/ledare kan se till att ett avfallsförebyggande arbete ges prioritet men också se till att personal ges utrymme i sina tjänster för att arbeta med förändring. Det är också viktigt att rätt personer identifieras och involveras i förändringsarbetet beroende på vilka åtgärder som ska genomföras, till exempel vaktmästare, inköpare, kockar etc. Förebyggande av avfall är inget nytt begrepp men det är först nu som arbetet har kommit igång i praktiken. Vi anser därför i likhet med K. Nielsen att det, åtminstone i ett första skede, är viktigt att hitta verksamheter med engagerade chefer och ledare för att lyckas med att förebygga avfall och på så sätt få fler goda exempel att spridas. Det kan till exempel innebära att hitta verksamheter som redan har arbetat med miljöförbättringar eller som likt Linegården är positivt inställda till förändring. Alla måste inte vara föregångare utan det gäller att samla på sig goda exempel som sedan kan visa väg för andra verksamheter. I Göteborg stad började de med ett gott exempel, äldreboendet Sekelbo, och nu har nio andra äldreboenden tagit efter. Det handlar om att få hjulet i rullning.

Många av kommunerna hade svårt att hitta någon som var villig att ta på sig rollen att driva projektet ute i verksamheten. Det var en av anledningarna till att flera kommuner tackade nej till projektet. Detta skapade även diskussion hos några av respondenterna om vem som egentligen ska ta på sig rollen som projektledare; någon i verksamheten eller utanför? Även vi kan se problematiken då det finns för- och nackdelar med båda alternativen. Fördelen med att ha en extern projektledare är enligt respondenterna att flera verksamheter då skulle vara villiga att gå in i denna typ av projekt då det inte skulle ta lika mycket tid från själva kärnverksamheten. Nackdelen med en extern projektledare är att det finns en risk att kunskapen inte förankras i verksamheten utan försvinner i samband med att projektet tar slut och projektledaren inte finns tillgänglig längre.

En sak som är värd att diskutera är om projekt är den bästa formen för att få fler att börja arbeta med förebyggande av avfall. Projekt har både sina positiva och negativa sidor. Ett problem är

att kommuner får många erbjudande om att delta i olika projekt och risken är att det bara blir ett i mängden. En positiv aspekt med projekt är att det kan vara ett sätt att få igång ett arbete där kommuner, genom projektet, kan lära sig en metod för att sedan sprida den vidare i organisationen - vilket också är en av tankarna bakom projektet Översta steget. Dock blir det ett problem om kommunerna inte lyckas förankra det avfallsförebyggande arbetet. Det riskerar då att avstanna när projektet slutar. Göteborg Stads har efter pilotprojekten övergått till att ha ett permanent stöd som verksamheterna har tillgång till så länge de vill ha det, finansierat av skattepengar. Det är något som vi anser att Skånes kommuner kan inspireras av. Då Göteborg Stad är mycket större än många skånska kommuner är det inte rimligt att varje enskild kommun i Skåne ska ha någon som arbetar enbart med att coacha verksamheter i avfallsförebyggande arbete. Däremot skulle flera kommuner kunna samarbeta kring att ta fram denna typ av resurs för sina verksamheter.

K. Nielsen, processledare på Kretslopp och Vatten i Göteborg Stad, är kritisk till Avfalls Sveriges metod och menar att den är för icke-konkret och tidskrävande. Vi håller med K. Nielsen i sin kritik, samtidigt som vi också kan se fördelar med metoden. Risken med Avfalls Sveriges metod är att verksamheter tycker att den är för tidskrävande och därför väljer att avstå från att arbeta med den. Göteborg Stad erbjuder istället färdiga koncept och checklistor för vad olika verksamheter kan arbeta med vilket vi anser är tidseffektivt. Verksamheter kan då ta efter åtgärder som har genomförts och varit framgångsrika för andra liknande verksamheter och därmed spara tid och ansträngning. Avfall Sveriges metod ger dock varje verksamhet möjlighet att vara kreativ och hitta egna lösningar som passar just deras verksamhet. Avfall Sveriges metod passar alla typer av verksamheter eftersom metoden är universell men den kräver också att varje ny verksamhet går igenom stegen. Göteborgs metod är mer avskalad, konkret och färdigpaketerad vilket kan göra att den känns lättare att ta till sig samtidigt som nya typer av åtgärder kan missas. Vi anser att den stora skillnaden mellan de två arbetssätten är att i Göteborg finns färdiga mallar skapade utifrån pilotprojekt medan Avfall Sveriges metod innebär att varje ny verksamhet genomgår samma process, dock utifrån just deras verksamhet. Vi ser fördelar med båda arbetssätten och skulle därför i framtiden vilja se en kombination. Det är essentiellt att förmedla tidsaspekten, göra det konkret och förståeligt och samtidigt hitta nya typer av verksamheter att arbeta med för att bredda kunskapsbanken. Vi anser att en sådan kombination kan överbrygga de hinder vi visat på tidigare och ge verksamheter möjlighet att arbeta förebyggande oavsett ambitionsnivå. Båda arbetssätten är relativt nya och vi tror att mycket kommer hända inom de närmsta åren.

7. Slutsats

För alla kommuner som valt att delta i projektet Översta steget har de ekonomiska incitamenten spelat roll för deltagandet. Andra skäl har också varit att kommunerna fått möjlighet till stöd och coachning samt att förebyggande av avfall genererar bättre miljöprestanda för verksamheten. Det som har hindrat kommuner från att delta i projektet är tidsbrist, omorganisation samt svårigheter att kommunicera, att finna en projektledare och hitta en lämplig verksamhet som vill arbeta med förebyggande av avfall. Det känns, trots ganska lågt deltagande i Översta steget, som att vi står inför ett genombrott gällande förebyggande av avfall. Det vi ser som viktigt för att få luft under vingarna är att få igång samtalet om förebyggande. Det måste bli lika vedertaget som återvinning. Det handlar om att sprida kunskap och goda exempel genom olika typer av nätverk och att dessutom göra det smart. Vi måste nå ut till chefer och ledare i verksamheter och få dem att tro på idén. Vi har varit inne på det tidigare, att en av svårigheterna med förebyggande är att det är luddigt och icke-konkret. Det finns så många fördelar med att arbeta förebyggande och dessa måste paketeras och förmedlas på ett sätt så att tjänstemän ute i verksamheterna förstår - och då inte bara de som arbetar med miljöfrågor.

Vad är det då som får kommuner att välja eller inte välja att engagera sig i avfallsförebyggande arbete? I nuläget får vi känslan av att det handlar om tur och timing. Det kanske finns en chef som ser fördelarna, en eldsjäl som förstår vad förebyggande handlar om och som kan tänka sig att driva förändringsprocessen eller att det helt enkelt ligger rätt i tiden för kommunen. Vi anser att en kartläggning av avfallsströmmar i regionen skulle underlätta för skånska kommuner att se vilken typ av förebyggande arbete som behövs. Dessutom behövs varje tillfälle tas i akt, likt Kretslopp och vattens arbetssätt, för att förmedla information och sprida goda exempel genom olika typer av sammankomster, nätverk och möten.

Respondenterna i studien anser att förebyggande av avfall är ett viktigt arbetsområde och vill komma igång med arbetet - därför vill vi gärna se att det i flera kommuner på olika sätt och utifrån vad vi sett som framgångsfaktorer skapar möjligheter för att från och med nu arbeta avfallsförebyggande på kontinuerlig basis.

8. Referenslista

- Appelbaum, S., Habashy, S. & Shafiq, H. (2012). Back to the future: revisiting Kotter's 1996 change model. *Journal of Management Development* 31(8):764–782.
- Avfall Sverige. (2015). *Kommunernas roller I den cirkulära ekonomin* (Rapport 2015:21).
- Bartl, A. (2014). Moving from recycling to waste prevention: a review of barriers and enablers. *Waste Management & research*, 32:316-328.
- Bartl, A. (2011). Barriers towards achieving a zero waste society. *Waste Management* 31:2369–2370.
- Bonelli, M., Bosio, L., Cavallo, R., Gianolio, U. & Marengo, P. (2016). Waste prevention impacts on small municipalities: Three experiences from northern Italy. *Waste Management and Research*, 34:1014 - 1025.
- Bonnedahl, K-J. (2012). *Från ekonomiskt till hållbart - En bok om att tänka om från exploatering till samexistens*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga Metoder*. Malmö: Liber.
- Connelly, J., Smith, G., Benson, D. & Saunders, C. (2012). *Politics and the Environment from theory to practice (third edition)*. New York: Routledge
- Corvellec, H. (2016). A performative definition of waste prevention. *Waste Management*, 52:3-13.
- Corvellec, H. & Hultman, J. (2012). From “less landfilling” to “wasting less”. *Journal of Organizational Change Management* 297–314.
- Ellen McArthur Foundation. (2015). *Towards a Circular Economy: Business Rationale for an Accelerated Transition*. Ellen McArthur Foundation.
- Ellen MacArthur Foundation (2013). Towards the Circular Economy. Hämtad 2017-03-31 från <https://www.ellenmacarthurfoundation.org/assets/downloads/publications/Ellen-MacArthur-Foundation-Towards-the-Circular-Economy-vol.1.pdf>
- Fricker, A. (2006). Measuring up to sustainability. I N. Haenn & R. Wilk. (Eds.) *The environment in Anthropology: A Reader in Ecology, Culture and Sustainable Living* (s. 191-202). New York: New York University Press.
- Gentil, E. C., Gallo, D. & Christensen, T. H. (2011). Environmental evaluation of municipal waste prevention. *Waste Management*, 31:2371-2379.
- Greetham, B. (2014). *How to write your undergraduate dissertation*. London: Palgrave.
- Göteborgs Stad. (u.å). *Förebygg avfall i Göteborgs Stad*. Hämtad 2017-01-23 från <http://goteborg.se/wps/portal/start/kommun-o-politik/kommunens-organisation/forvaltningar/forvaltningar/forvaltningen-kretslopp-och-vatten/vara-verksamheter/forebygg-avfall-i-goteborgs-stad/>.
- Hannigan, J. (2000). *Environmental Sociology: A social constructionist perspective*. New York: Routledge.
- Hannigan, J. (2006). *Environmental Sociology*. New York: Routledge.
- Hornborg, A. (2012). *Myten om maskinen, Essäer om makt, modernitet och miljö*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB.
- Hutner, P., Thorenz A. & Tuma, A. (2017). Waste prevention in communities: A comprehensive survey analyzing status quo, potentials, barriers and measures. *Journal of Cleaner Production*, 141:837-851.
- Lehmann, S. (2011). Optimizing Urban Material Flows and Waste Streams in Urban Development through Principles of Zero Waste and Sustainable Consumption. *Sustainability* 3:155–183.
- Lynch, M. J. (2014, 6 sep). The Treadmill of Production Theory (Blogginlägg). Hämtad från <http://greencriminology.org/glossary/treadmill-of-production-theory/>.
- MakeProgress. (2016). *Kotters 8 steg till förändring*. Hämtad 2017-03-01 från <http://www.makeprogress.se/kotters-8-steg-till-forandring/>.

- MindTools. (u.å). *Kotter's 8-Step Change Model*. Hämtad 2017-03-01 från https://www.mindtools.com/pages/article/newPPM_82.htm.
- Naturvårdsverket. (2016). *Sveriges avfallsmängder ökar fortfarande*. Hämtad 2017-02-08 från <http://www.naturvardsverket.se/Nyheter-och-pessmeddelanden/Pressarkiv/Nyheter-och-pessmeddelanden-2016/Sveriges-avfallsmangder-okar-fortfarande/>
- Naturvårdsverket. (2015). *Tillsammans vinner vi på ett giftfritt och resurseffektivt samhälle*. Stockholm: Naturvårdsverket.
- Norden. (2015). *Moving towards a circular economy – successful Nordic business models* ISBN 978-92-893-4330-5. Denmark: Nordic Council of Ministers.
- OECD. (2004). *Working Group on Waste Prevention and Recycling - Working Group on Environmental Information and Outlooks*. Paris: OECD.
- Persson, C. & Persson, T. (2015). *Hållbar utveckling - människa, miljö och samhälle*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Rockström, J. & Klum, M. (2015). *Big world small planet: välfärd inom planetens gränser*. Stockholm: Max Ström.
- Schnaiberg, A., Pellow, D. & Weinberg, A. (2000). The Treadmill of Production and the Environmental State.
- Spaargaren, G (2000) Ecological modernization theory and domestic consumption. *Journal of Environmental Policy & Planning*, 2:4, s 323-335.
- Sheffield, H. (2016, 8 dec). Sweden's recycling is so revolutionary the country has run out of rubbish. *The Independent*. Hämtad 2017-02-08 från <http://www.independent.co.uk/environment/sweden-s-recycling-is-so-revolutionary-the-country-has-run-out-of-rubbish-a7462976.html>.
- SOU 2017:22. *Från värdekedja till värdecykel: så får Sverige en mer cirkulär ekonomi*. Stockholm: Wolters Kluwers Sverige AB
- Stretesky, P., Long, M. & Lynch, M. (2012). Does environmental enforcement slow the treadmill of production? The relationship between large monetary penalties, ecological disorganization and toxic releases within offending corporations. *Journal of Crime and Justice* 36:233-247.
- The European Parliament and the Council of the European Union, 2008/98/EC. Directive 2008/98/EC of the European Parliament and the Council on waste and repealing certain documents. Official J. Eur. Union L 312/3, 0003–0030.
- WRAP. (u.å). *Resource Revolution; Creating the Future*. WRAP:s plan 2015–2020.
- WWF. (2017). Ekologiska fotavtryck – och hur många planeter skulle krävas om alla levde som du? Hämtad 2017-05-15 från <http://www.wwf.se/wwfs-arbete/ekologiska-fotavtryck/1127697-ekologiska-fotavtryck>
- Zaman, A. & Lehmann, S. (2011). Urban growth and waste management optimization towards 'zero waste city'. *City, Culture and Society* 2:177–187.